

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1941.

Andra kammaren.

Nr 7.

Onsdagen den 5 februari.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

I enlighet med kammarens därom den 29 nästlidna januari fattade beslut företogs nu val av dels tjugufyra valmän för utseende av revisorer och revisorssuppleanter för granskning av riksdagens avdelningskontors i orterna räknenskaper och förvaltning dels ock sex suppleanter för dessa valmän; och utsågos därvid till

valmän:

herr *Andersson* i Falkenberg,

» *Fast,*

» *Gustafson* i Dädesjö,

» *Hagberg* i Malmö,

» *Hage,*

» *Hallberg,*

» *Hedlund* i Häste,

» *Hedlund* i Östersund,

» *Hilding,*

» *Johansson* i Kalmar,

» *Lindberg* i Umeå,

» *Lindmark,*

» *Lundberg* i Uppsala,

» förste vice talmannen *Magnusson,*

» *Molander* i Härnösand,

» *Nilsson* i Landskrona,

» *Nilsson* i Steneberg,

» *Persson* i Falla,

» *Pettersson* i Dahl,

» *Pettersson* i Rosta,

» *Sjögren,*

» *Törnkvist,*

» *Westman* och

» *Åqvist,*

var och en med 136 röster; samt till

suppleanter:

herr *Björling,*

» *von Seth,*

» *Nilsson* i Göteborg,

» *Mattsson,*

» *Edberg* och

» *Eklund,*

var och en med 121 röster.

Andra kammarens protokoll 1941. Nr 7.

Ordningen mellan suppleanterna bestämdes, sådan den finnes här ovan angiven, genom lottning.

§ 2.

Justerades protokollsutdrag angående de i nästföregående paragraf omförmälda valen.

§ 3.

*Svar på
interpellation.*

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**, som anförde: Med kammarens tillstånd har herr Thorell till chefen för folkhushållningsdepartementet riktat följande frågor:

1. Har statsrådet observerat resultatet av det schematiska sätt på vilket kristidsnämnderna ha meddelat landets jordbrukare hur mycket fodersäd de skola avstå och den irritation detta framkallat bland många av dem?

2. Kunna jordbrukarna hysa förhoppning om, att de definitiva leveransbeskeden inte bli så verklighetsfrämmande som de preliminära, utan i möjligaste mån rättvisa och med hänsyn tagen till möjligheten att försörja gårdarnas egna kreatursbestånd?

Då de framställda frågorna beröra produktionsförhållandena inom jordbruket, kommer jag, enligt överenskommelse med chefen för folkhushållningsdepartementet, att besvara desamma.

Redan under eftersommaren förra året, när det började bliva klart, att foderskörden skulle bliva dålig, blev frågan om reglering av fodersädsmarknaden aktuell. Så snart en något så när tillförlitlig uppskattning av foderskörden förelåg i september, tillsatte därför livsmedelskommissionen en särskild kommitté, bland vilkens ledamöter funnos åtskilliga praktiska jordbrukare, för att få foderfrågan så allsidigt prövad som möjligt.

Kommittén, som höll sitt första sammanträde den 2 oktober 1940, inriktade omedelbart sitt arbete på att söka klarlägga köpbehovet av fodersäd under innevarande konsumtionsår. Av skäl, som jag i detta sammanhang ej torde behöva närmare ingå på, har man nämligen nu att räkna med ett väsentligt större köpbehov än normalt av fodersäd som fyllnads- eller ersättningsfoder. Kommittén beräknade också det sammanlagda behovet av fodersäd för utjämningsändamål under innevarande konsumtionsår till ej mindre än cirka 400,000 ton. Detta behov borde enligt kommitténs mening så långt möjligt tillgodoses medelst importhavre, kasserad brödsäd (avrens) och extra tilldelning av oljekraftfoder samt genom användande av fodercellulosa, men minst 175,000 ton fodersäd eller drygt 10 procent av den beräknade skörden ansågos dock böra framskaffas för att de mest trängande köpbehoven skulle kunna fyllas under innevarande produktionsår i enlighet med en av kommittén uppgjord plan.

I syfte att förhindra ett fullständigt kaos å fodersädsmarknaden samt underlätta genomförande av de statliga regleringsåtgärder som måhända kunde finnas påkallade för att få till stånd den fördelning av landets fodertillgångar, som avsåges i den uppgjorda planen, föreslog kommittén vidare att beslag skulle läggas å fodersäd. Detta förslag tillstyrktes av livsmedelskommissionen och bifölls av Kungl. Maj:t. Den 16 oktober 1940 lades sålunda beslag å fodersäd inom Göta- och Svealand samt landskapet Gästrikland. Beslaget har sedermera — den 18 december — utvidgats att avse även övriga delar av Norrland.

I enlighet med de tillämpningsföreskrifter, som utfärdades i anslutning till

Svar på interpellation. (Forts.)

bestämmelserna angående beslaget, fingo jordbrukare utan hinder av beslaget försälja fodersäd till auktoriserade uppköpare. Dessa voro därvid skyldiga att tillämpa de priser, som livsmedelskommissionen fastställt. För att uppmuntra jordbrukarna att avyttra den fodersäd, varav de ej voro i oundgängligt behov, medgavs emellertid att vid frivillig överlåtelse före den 1 mars 1941 ett högre pris finge betalas än det som fastställts för överlåtelser i andra fall. De kvantiteter fodersäd, som i denna ordning tillförts regleringsorganen, ha emellertid varit mycket små. Förmodligen beror detta på i första hand att tröskningen på de större egendomarna, som bruka sälja den ojämförligt största delen av de kvantiteter, som komma i marknaden, kom mycket sent i gång. Då tillgodoseende av en del trängande behov av fodersäd för bland annat missväxtområdena, småbruket och militären icke kunde anstå till framemot den 1 mars, vid vilken tidpunkt den frivilliga överlåtelser senast skulle ske, har leverans av fodersäd måst föreskrivas.

Till grund för beräkningen av dessa leveranser avsågs ursprungligen att lägga bland annat de deklarationer angående fodersädsinnehavet, som jordbrukarna avgivit vid beslagets ikraftträdande. Till följd av den försenade tröskningen hade emellertid deklarationerna i mycket stor omfattning måst byggas på rena uppskattningar. Därtill kom att man, enligt vad erfarenheten gav vid handen, ofta uppskattat kärnskorde för lågt på grund av det korta strået. Dessa och andra omständigheter gjorde det omöjligt att använda deklarationerna vid bestämmandet av leveransernas storlek.

Regler för beräkning av de mängder fodersäd, som skulle avstås, måste emellertid fastställas. Det var vidare nödvändigt att besked om dessa regler snarast bragtes till allmänhetens kännedom för att leveranserna skulle komma i gång. Det var därför oundvikligt att använda ett förenklat förfarande vid äläggandet av leveranserna trots de uppenbara olägenheter, som kunde vara därmed förenade. Utgående från denna synpunkt undersökte man inom livsmedelskommissionen ett flertal olika vägar för att komma fram till möjligast rättvisa leveranser. Den metod, som man därvid stannade för och som interpellanten nu anmärker på, innebär följande.

Till grund för beräkningen av vad som skall avstås lägges vederbörande odlares fodersädsareal och den uppskattade medelhektarskorde i orten enligt den officiella skördestatistiken. Från den på grundval av dessa uppgifter beräknade skorde drages dels vad odlaren behöver för utsäde och dels vad som enligt vissa normer behöves för utfodring av odlarens djur. Vidare har det förhållandet måst beaktas, att försörjningsläget kräver en reduktion av i första hand svin- och hönsbeståndet.

Beträffande de beräkningsgrunder, enligt vilka jordbrukarens behov av fodersäd för utfodring av egna husdjur uppskattats och som fastställts av livsmedelskommissionen efter förslag av den förut omnämnda sakkunnigkommittén, må framhållas, att det med utgångspunkt från den samlade fodersädskorde och de kvantiteter härav, som erfordras för att täcka behovet utanför jordbruket, varit möjligt att bilda sig en uppfattning om de fodermängder, som vid en allmän rationell fördelning av fodersädstillgången kunna beräknas för utfodring under innevarande skördeår för olika djurslag av en något reducerad kreatursstock. Med hänsyn till den över lag rådande knappheten på fodersäd har det icke varit möjligt att undvika att nämnda kvantiteter i många fall blivit mindre än lantbrukarna själva räknat med att kunna behöva använda till sina djur. Då det gäller hästarnas utfodring finnes dock numera i fodercellulosa ett både billigt och bra ersättningsfoder för fodersäden.

Samtliga de uppgifter, på vilka beräkningarna av leveransernas storlek sålunda skola grunda sig, finnas hos livsmedelskommissionen. För att ej alltför

Svar på interpellation. (Forts.)

mycket belasta de redan förut arbetstyngda kristidsnämnderna utfördes därför ifrågavarande beräkningar hos kommissionen, och resultaten därav tillställdes de olika kristidsnämnderna, som efter att ha genomgått beräkningsresultaten på grundval därav utfärdade preliminära leveransbesked med uppgift om de kvantiteter fodersäd, som jordbrukarna beräknades kunna ställa till det allmännas förfogande. Över dessa preliminära besked hade jordbrukarna att inkomma med yttrande. I samband därmed skulle även uppgift lämnas om eventuella inköp av fodersäd efter den 15 augusti 1940 och försäljningar före den 16 oktober samt om vad som behövs för fullgörande av statavtal och födo-rådskontrakt. Med ledning av dessa uppgifter samt vad vederbörande odlare i övrigt haft att andraga ha definitiva leveransbesked utfärdats. Vid utställande av leveransbeskeden skall, därest den för jordbrukaren beräknade leveranskvantiteten finnes vara alltför hög, erforderlig jämkning vidtagas. Enligt meddelade föreskrifter skulle hela förfarandet vara avslutat senast den 17 januari 1941. Beträffande jordbrukarens leveranser gäller numera, att hälften av den i leveransbeskedet angivna myckenheten skall vara levererad senast den 10 februari 1941. Det har med hänsyn till uppkommen försening varit nödvändigt att framflytta ursprungligen angivet datum härför 10 dagar.

Det sålunda tillämpade systemet för fastställande av leveransernas storlek är givetvis behäftat med brister. Därom är såväl regeringen som livsmedelskommissionen medveten. Att systemet likväl genomförts är som jag redan framhållit beroende på att det ansetts vara det bland flera andra system, som medför de minsta olägenheterna under förhandenvarande omständigheter. Jag vill i detta sammanhang ej underlåta att nämna att livsmedelskommissionens förslag i ämnet före dess framläggande för Kungl. Maj:t var föremål för övervägande bland jordbrukarerepresentanterna inom kommissionens råd och att förslaget av dem lämnades utan erinran.

Enligt vad jag inhämtat från livsmedelskommissionen ha ock på de flesta håll leveransåläggandena icke föranlett några större olägenheter. I åtskilliga fall ha dock otvivelaktigt svårigheter uppkommit, vilka vållat irritation. I flera av dessa fall äro svårigheterna beroende på oriktiga uppgifter från vederbörande odlare. I andra fall har irritationen uppkommit på grund av fel-tolkningar av de meddelade föreskrifterna. De grundläggande bestämmelserna för vad de lokala kristidsmyndigheterna ävensom den enskilde jordbrukaren ha att iakttaga ha av livsmedelskommissionen lämnats i det av interpellanten omnämnda cirkuläret nr 176—C 62. Självfallet är det förenat med stora svårigheter när det gäller en så omfattande och vidlyftig anordning som den, varom här är fråga, att redan från början så utforma alla erforderliga detaljföreskrifter och anvisningar, att icke missförstånd kan uppkomma. Emellertid har livsmedelskommissionen genom cirkulär och i radio meddelat kompletterande upplysningar. De lokala kristidsorganen ha vidare erhållit instruktioner om nödvändigheten av att i vissa fall vidtaga justeringar i leveransbeskeden. De vid kristidsstyrelserna anställda spannmålsombuden ha haft till huvudsaklig uppgift under den senaste tiden att medverka härvid.

Att missuppfattningar allttjämt äro rådande framgår av interpellantens uttalande att ingen hänsyn tagits till det av jordbrukarna deklarerade skördeutfallet. I anledning härav anser jag mig böra framhålla, att därest uppgift om tröskningsresultaten förelegat vid tiden för utställande av de definitiva leveransbeskeden, hänsyn därtill skulle ha tagits. Även i de fall, där den beräknade utsädestilldelningen icke räcker för det faktiska behovet av utsäde våren 1941, borde rättelse vid leveransbeskedens definitiva utfärdande ha skett.

Sammanfattningsvis anser jag mig sålunda kunna besvara interpellantens första fråga med att jag givetvis är medveten om att det förfarande, som anli-

Svar på interpellation. (Forts.)

tats vid utfärdande av de preliminära beskederna angående leveranserna av fodersäd, i flera fall föranlett irritation men att detta tyvärr icke torde vara möjligt att helt undvika vid genomförande av den enligt min mening nödvändiga utjämningen av våra fodermedelstillgångar. Å den senare frågan vill jag svara att med de justeringar i leveransbeskederna, som skola vidtagas av de lokala kristidsmyndigheterna, avses att leveransåläggandena bättre anpassas efter de olika odlarnas leveransförmåga.

Härefter yttrade:

Herr Thorell: Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet för det svar jag fått på den interpellation jag framställt. Av detta svar framgår, att frågan om reglering av fodersädsmarknaden var aktuell redan på eftersommaren 1940. Ehuru jag väl förstår de svårigheter som då förelågo att rätt bedöma läget, har utvecklingen sedan visat, att åtgärder tidigare borde ha vidtagits än som blev fallet. Särskilt värdefullt hade det varit för jordbrukarna, om de vid tidig tidpunkt fått veta, hur mycket fodersäd de kunde påräkna för vinterfodringen samt för sådden. I interpellationen framhöll jag också, att någon invändning i och för sig inte kan göras mot syftet med beslaget och leveransplikten utan mot sättet för den senares bekantgörande för jordbrukarna.

Statsrådet meddelar nu, att det ursprungligen avsågs att jordbrukarnas deklARATIONER skulle ligga till grund vid beslagets ikraftträdande, men att man som följd av den försenade tröskningen måst bygga på rena uppskattningen och att man ofta uppskattat kärnskörden för lågt på grund av det korta sträet. Dessa och *andra omständigheter* gjorde det omöjligt att använda deklARATIONERNA vid bestämmandet av leveransernas storlek.

Sedan således jordbrukarnas deklARATIONER underkänts och ett flertal olika vägar undersökts, bestämde man sig för att lägga odlarens fodersädsareal och den uppskattade medelhektarskörden i orten enligt den officiella skördestatistiken till grund för leveransplikten. Att döma av resultatet synes emellertid denna statistik ha tillkommit på samma grunder som den statistik som tidigare byggdes på kommunalnämndernas uppgifter om hur många höns räven tagit i socknen under året.

Har verkligen statsrådet, som själv är jordbrukare, och herrarna i livsmedelskommissionen den uppfattningen, att häradsombuden i september, då skörden kanske inte ens var bärgad, och som kanske aldrig varit på de flesta av gårdarna, vid sitt skrivbord bättre kunde beräkna skörden än jordbrukarna själva, som skurit säden, räknat lassen, tröskat en del och sett vad det gett? Jag skulle också vara mycket tacksam om statsrådet ville meddela vilka »andra omständigheter» det var, som gjorde det omöjligt att använda deklARATIONERNA vid bestämmandet av leveransernas storlek.

Statsrådet uppger, att det var omsorgen om de arbetstygda kristidsnämnderna som gjorde att beräkningarna gjordes hos kommissionen, på vilken grundval kristidsnämnderna sedan utfärdade de definitiva leveransbeskederna. De flesta nämnder uppskattade säkert inte denna omtanke. En kristidsnämndsordförande i vår trakt framhöll som sin mening, att »de skulle ha tillfrågat oss i nämnderna i stället för att skicka ut dessa sifferuppgifter för leverans». Han ringde också till kristidsstyrelsen och meddelade att, »jag vägrar att skicka ut dessa siffror till jordbrukarna, då jag vet att de inte ha någon möjlighet att leverera närmelsevis dessa kvantiteter». Svaret blev: »Ni lyder under oss och ni gör vad vi befäller.» »Ja, men jordbrukarna tro att det är bara skoj, när de få se dessa fantastiska siffror, och de komma att ställa till ett

Svar på interpellation. (Forts.)
förskräckligt väsen.» Svaret från kristidsstyrelsens talesman blev: »Ni är till för att ta emot stötarna och skällningen.»

Denne ordförande uppger också, att hans telefon efter utsändandet av de preliminära leveransbeskeden under hela julhelgen blockerades av upprörda jordbrukare, men jag vågar inte här upprepa samtalens uppgivna innehåll, då det säkert skulle föranleda talmannen att använda sin klubba. På en del platser anordnades också protestmöten, bl. a. av R. L. F., där missnöjet tog sig synnerligen starka uttryck.

Statsrådet medger, att det tillämpade systemet för fastställande av leveranserna givetvis är behäftat med brister, men att det ansetts medföra de minsta olägenheterna. Jag har emellertid den uppfattningen, att det åtminstone på vissa trakter brutit fullständigt samman. De förut underkända jordbrukardeklarationerna ha tagits till nåder och med dessa som grund ha livsmedelsnämnderna, i vanliga fall sammansatta av erfarna kommunalmän med noggrann kännedom om sin ort och dess förhållanden, föreslagit den definitiva leveransplikten, som i alla de fall jag känner till i huvudsak godkänts. Detta, herr statsråd, anser jag vara rätta vägen, som livsmedelskommissionen borde ha beträtt från början.

Hur blev nu resultatet? Jo, bland de många exempel jag fått från olika håll i landet i samband med instämmanden i de synpunkter jag framfört i interpellationen skall jag endast anföra ett par av det stora antal liknande som finnes enbart i det län jag tillhör. En mindre gård i min hemsocken skulle enligt det preliminära beskedet lämna 6,650 kg, det definitiva blev 200 kg. Enligt uppgift har ägaren till en större gård i Husby-Lyhundra socken deklarerat en beräknad skörd av 47,500 kg. Verkliga resultatet, då tröskningen var verkställd, uppgick till c:a 49,500 kg. Enligt det preliminära leveransbeskedet skulle han leverera 87,500, enligt det definitiva 5,700 kg, således c:a 6 %.

I slutet av interpellationssvaret anför statsrådet som bevis för att missuppfattningar alltjämt äro rådande mitt uttalande att ingen hänsyn synes ha tagits till det av jordbrukarna deklarerade skördeutfallet. Men statsrådet har ju här tidigare sagt att det var omöjligt att använda deklARATIONERNA vid bestämmandet av leveranserna. Föreligger det någon missuppfattning, synes den finnas på statsrådets sida.

I fråga om leveransbeskeden meddelas, att de lokala kristidsorganen erhållit instruktion om nödvändigheten av att i vissa fall vidtaga justeringar. I verkligheten ha de i stor utsträckning helt och hållet fått omarbета dem så att ingenting stått kvar av de preliminära siffrorna. Spannmålsombudens otacksamma roll härvidlag visar bl. a. ett referat från ett sammanträde inom Valö-Forsmarks kristidsdistrikt, där ombudet Bengt Gademan var närvarande, vid vilket framkom ett mycket dåligt intryck av jordbrukarnas möjligheter att fullgöra de dem ålagda leveranserna av fodersäd. Av 50 st. leveransskyldiga jordbrukare uppgåvo ej mindre än 38 stycken att de ej kunde avstå någon fodersäd och övriga 12 att de endast delvis kunde fullgöra leveransplikten.

Slutligen meddelar statsrådet, att han är medveten om att det förfarande som påtalats i flera fall föranlett irritation, men att de definitiva leveransbeskeden skola justeras så att de bättre anpassas efter de olika odlarnas leveransförmåga. Detta är gott och väl. Men kvar står ostridigt, att hos ett stort antal jordbrukare förtroendet för livsmedelskommissionens åtgärder allvarligt rubbats, de må sedan använda hårda ord om eller skratta åt desamma.

Herr Svensson i Ljungskile: Herr talman! Det har då och då framkommit åtskilliga meddelanden om den i höstas arbetande foderkommittén, men det har knappast gjorts något som helst försök att draga upp en gräns mellan

Svar på interpellation. (Forts.)

vad kommittén menat och velat och vad som sedan har hänt. Nu skall det villigt erkännas, att det inte är så lätt att redovisa kommitténs arbetsresultat. Den levererade sitt material undan för undan i promemorior, och dessa fingo ofta sin slutgiltiga utformning med ledning av den debatt, som fördes, och utan att till sist bli föremål för någon formell justering. Det hände också ibland, att synpunkter vidarebefordrades från kommittén till livsmedelskommissionen på muntlig väg genom dess ordförande. Kommittén arbetade länge utan att vara känd av allmänheten. Den omnämndes flyktigt i hans excellens herr statsministerns redogörelse i höstas för försörjningsläget, men meddelandet om att den överhuvud taget fanns till publicerades först i samband med meddelandet om förfaringssättet vid leverans av fodersäd. Under de förhållanden, som jag här nämnt, tvingas man givetvis till en viss återhållsamhet, när det gäller att redogöra för vad som kan ha varit kommitténs ändamål. Trots detta anser jag mig dock ha anledning att göra några erinringar.

Jag vill då för det första slå fast, att kommittén aldrig varit i tillfälle att taga ställning till den situation, som förelåg sedan skördeutfallet enligt deklARATIONERNA rörande fodersäd visat sig betydligt lägre än den skördeuppskattning, varpå kommitténs kalkyler vilade. Kommittén har överhuvud taget icke varit sammankallad, sedan detta läge klarlagts. Emellertid förefaller det mig, som om *en* sak skulle ha varit alldeles klar, sedan dessa deklARATIONER hade bearbetats, och det var den, att det gällde att med största omsorg samla upp vad som faktiskt fanns av fodersäd samt att med största noggrannhet överväga, hur de knappa tillgångarna skulle kunna användas. Inom kommittén hade man diskuterat två nedre gränser för de jordbruk, som skulle kunna åläggas leveransplikt, nämligen 10 hektar och 15 hektar. För egen del menade jag nog, att större rättvisa kunde skipas, om man gick ned till 10 hektar. DeklARATIONERNA resultatet har också strukit under den synpunkten ganska starkt.

Problemet har en annan sida också, och jag ber, herr talman, att få säga ett par ord även om den. Dels gällde det ju att få säd under statens kontroll, dels ville man ge en tilldelning av denna säd till vissa jordbrukare. Kommitténs medlemmar voro eniga om att man borde lämna tilldelning för samtliga djurslag men sätta en maximigräns av 3,000 kg samt göra avdrag för vederbörandes egna tillgångar. I det första cirkulär, som utsändes från livsmedelskommissionen, hade man i grundregeln, efter vilken tilldelning skulle ske, helt enkelt utelämnat nötkreaturen. När denna tilldelning var förbunden med rabatt å fodersäd, betydde detta, att många jordbrukare, som hade ett obetydligt bestånd av svin och även mycket litet höns, praktiskt taget utestängdes från tilldelning. Den saken rättades sedan till för den nya tilldelningsperiod, som började den 1 februari. Men det var en klar skillnad mellan vad kommittén föreslagit och vad kommissionen i första hand beslutade. Beträffande tilldelningen för fjäderfä var man inom kommittén överens om att dessas antal behövde nedskäras rätt starkt, och man beslöt därför att föreslå, att det skulle lämnas full tilldelning till 25 djur och halv tilldelning för det antal, som fanns därutöver. I det första cirkulär, som livsmedelskommissionen utfärdade, stadgades det en tilldelning av 1½ kg på sex veckor för ett obegränsat antal djur, d. v. s. 1/3 av normal ranson. I det andra cirkuläret, som nu utfärdats, medges 1/3 ranson till högst 25 djur. Men samtidigt finnes det ett annat cirkulär, enligt vilket det lämnas tilldelning till hönsier. Det heter däri, att endast sådana, som ha en väsentlig del av sin inkomst av fjäderfäskötsel, skola komma i åtnjutande av tilldelning enligt detta cirkulär, och man börjar där med en skala av 50 djur. Jag förstår inte, vad det är för slags hönsier, där ägaren har sin väsentliga del av sin inkomst av fjäderfäskötsel och som håller 50 djur. Dessa hönsier få emellertid full tilldelning eller 3 kg i månaden. me-

Svar på interpellation. (Forts.)

dan en småbrukare, som faller under den andra tilldelningsregeln och har 4 à 5 tunnland åker, får 1 kg i månaden till högst 25 djur. Hur man överhuvud taget skall kunna draga upp gränsen mellan småbrukare, som hålla ett mindre antal höns, och dessa innehavare av mindre hönsrier förstår jag inte, och jag kan inte begripa annat än att de nuvarande bestämmelserna i vissa fall måste leda till orättvisor.

Vad tilldelningen för grisarna beträffar, så var man inom kommittén ense om att antalet svin borde begränsas med hänsyn till den knappa tillgången på fodersäd. Det diskuterades rätt mycket, och kommitténs ledamöter hade litet olika uppfattning om på vad sätt detta skulle ske. I det första cirkulär, som utfärdades, fanns inte någon differentierad begränsning. Man satte ned fodertilldelningen lika åt alla håll, medan man dock på det hela taget inom kommittén varit överens om att man borde i någon mån söka skydda det mindre jordbruket.

När det gäller det mindre jordbruket har man också nödgats konstatera, att man inte ännu har kunnat ge några löften om en tilldelning för hela den återstående utfodringsperioden, givetvis med resultat att det för dem som nödgas köpa foder är omöjligt att planera någon hushållning.

Endast en liten detalj ytterligare vill jag omnämna, innan jag slutar. Det gäller den rabatt av 4 kronor per 100 kg, som ges på fodercellulosa åt dem som levererat fodersäd enligt ålagd leveransplikt eller som ha blivit ålagda leveransplikt. Denna rabatt kommer faktiskt i första hand dem tillgodo, som ha det bäst ställt i fråga om fodertillgångar. Under förutsättning att man har fodercellulosa i hela den utsträckning, som behövs för att tillgodose behovet under eftervintern och våren, är det ju inte så mycket att säga därom. Men skulle det inträffa, att fodercellulosan inte räcker till det mera trängande behovet, har man i detta fall enligt min mening misshushållat med de knappa tillgångarna på ett sätt, som varit onödigt.

Som en sammanfattning skulle jag vilja säga, att jag hyser en stilla undran över att ärenden, som röra produktionsmedlens användning inom den animaliska produktionen, behandlas på en varuomsättningsavdelning inom livsmedelskommissionen, under det att ärenden, som gälla produktionsmedlen inom växtodlingens område, handläggas av en produktionsavdelning. Vore det inte anledning att ordna arbetet så, att sakkunskapen beträffande animalieproduktionen och lantbrukets ekonomiska förhållanden i allmänhet komme bättre till sin rätt än den gjort under denna vinter?

Herr Sjögren: Herr talman! Det var några av de av herr Thorell lämnade uppgifterna, som föranledde mig att begära ordet för att framhålla ett par synpunkter.

Jag vill då först nämna några siffror, som förelägo vid livsmedelskommissionens beräkning av den fodersädskvantitet, som skulle avstås. Man hade tillgång till siffran för totalskörderna för ifrågavarande landsdelar i medeltal för åren 1937—1939. Den uppgick till något över 2 miljoner ton. Livsmedelskommissionen själv hade beräknat 1940 års skörd av fodersäd den 30 september 1940 till 1,530,000 ton, d. v. s. 24 % lägre än den medelskörd, som nyss angavs för åren 1937—1939. Deklarationerna från jordbrukarna per den 16 oktober 1940 utvisade en totalskörd fodersäd av 1,123,000 ton, d. v. s. 407,000 ton eller 27 % lägre än skörden enligt livsmedelskommissionens beräkningar och 877,000 eller 44 % lägre än medelskörderna 1937—1939. När det förelåg ett så stort behov på olika håll, var det givet, att den kvantitet, som skulle behöva tagas ut, utgjorde en mycket stor procent av de av jordbrukarna deklarerade kvantiteterna. Anledningen till att man här inte kunde direkt lägga dessa kvan-

Svar på interpellation. (Forts.)

titeter till grund var givetvis den, att de uppskattningar, som av jordbrukarna hade gjorts till deklARATIONERNA, måste av helt naturliga skäl — de gjordes ju ganska tidigt — vara något osäkra. Man hade också fått det intrycket från olika håll, att skörderesultatet utvisade en större kvantitet än det deklarerade. Detta är en väsentlig anledning till att man gick på de av häradsombuden angivna medeltalsberäkningarna, vilka i allmänhet under de gångna åren visat sig tämligen riktiga.

Herr Thorell menade, att kristidsnämnderna borde ha fått göra fördelningen själva. Jag vill framhålla, att på grundval av de meddelanden, som lämnats till kristidsnämnderna, ha de i det hänseendet lämnats frihet att handla. De av herr Thorell anförda exemplen visa ju också, att de flesta kristidsnämnder handlagt saken så, att de tagit hänsyn till de verkliga förhållandena. När leveransbeskeden skulle lämnas ut, hade man på de flesta håll reda på vilka kvantiteter som funnos till förfogande, och kristidsnämnderna ha tagit den hänsyn därtill, som de haft anledning att göra. Det har upprepade gånger sagts, att det givetvis inte kan tagas ut mera spannmål än den som finns, och kristidsnämnderna ha naturligtvis handlat därefter.

Jag tror, att när herr Thorell gör gällande, att förtroendet för livsmedelskommissionens åtgärder rubbats, är det rätt mycket i hans egna tankar detta skett. Lugnet har säkerligen återställts, och från livsmedelskommissionens sida har det inte funnits anledning att vidtaga andra åtgärder än som varit oundgängligen nödvändiga. De rapporter, som nu lämnats från olika kristidsstyrelser rörande de kvantiteter, som äro avsedda att tagas ut, ge vid handen, att det hela fungerar ganska tillfredsställande, och jag har anledning att tro, att denna omdebatterade sak kommer att giva ett relativt gott resultat.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! I anledning av herr Svenssons uppgift, att det inte skulle talats om någon tilldelning för nötkreatur i det första cirkuläret, vill jag upplysa, att detta inte är med verkliga förhållandet överensstämmande. Det står i punkt 4) i cirkulär nr 176—C 62: »Vidare får kristidsnämnd — utan avseende å storleken av vederbörandes åkerareal — bevilja tilldelning av fodersäd i sådana fall, där ett behov för nyssnämnda tid oundgängligen måste tillgodoses. Sådan tilldelning får i intet fall uppgå till mer än 50 kilogram för varje fullvuxen häst och *varje fullvuxet nötkreatur.*»

Jag vill säga till herr Thorell, att jag inte har påstått, att detta system varit det bästa, som kommissionen kunnat tillämpa. Men det har inte ännu kommit fram något, som är bättre, och man skall inte kritisera, om man inte kan påvisa ett bättre förslag.

Dessutom står det klart och tydligt i cirkulären — såväl i nr 176—C 62 som i ett cirkulär daterat den 23 december 1940 — att kristidsnämnderna skola beakta de felaktigheter, som gjorts. Jag kan taga ett exempel för att klargöra det hela. Det var ett fall, som jag diskuterade med en del jordbrukare i Skåne trettondedagsafton. För en jordbrukare hade skörden beräknats till 525 deciton. Han hade fått ett leveransförslag — jag kallar det så; det gjordes ju preliminära förslag — på 378 deciton. Vi skola komma ihåg, att det är tröskningsresultaten, som äro de definitiva. Sedan dessa äro klara, ha de andra siffrorna intet värde. Tröskningsresultatet utvisade för denne jordbrukare 348 deciton. Även i Skåne kunna sålunda sådana förhållanden inträffa, att beräkningarna slå så fel. Vilken kristidsnämnd som helst förstår givetvis, att man inte kan leverera 378 deciton, när slutresultatet är 348 deciton. I utsäde hade han tilldelats 41 deciton efter den uppgift han lämnat i deklARATIONEN om hur mycket han besått 1940. Nu skulle han 1941 beså 51 tunnland, och efter en beräk-

Svar på interpellation. (Forts.)

ning av 100 kg per tunnland behövde han alltså 51 deciton. Jag frågade då kristidsnämndens ordförande i socknen, hur man tänkte ordna saken. Han förklarade, att den hade han redan klarat. Mannen skulle få utsädeslicens på inneliggande spannmål till ytterligare 10 deciton — det stode tydligt i instruktionen, att ett sådant tillägg skulle utgå i ett fall som detta. Vidare skulle han ha uträknad tilldelning för djuren, och slutresultatet av hans leverans blev alltså skillnaden mellan den verkliga skörden och det som erfordrades till utsäde och foder samt eventuellt arbetsavtal m. m. Detta hade man klarat ut på förhand, och saken skulle framföras till kristidsstyrelsen, som endast hade att bekräfta, att det hela var ordnat.

Jag vill dessutom tillägga, att om det i vissa orter är för litet med 200 kg utsäde per hektar och att om det t. ex. kan bevisas, att man inte får ett tillfredsställande resultat genom att så endast denna mängd utan behöver 220 eller 240 kg, skall kristidsnämnden i orten tillse, att vederbörande få mera utsäde. Jag förutsätter, att livsmedelskommissionen är så förutseende, att den ombesörjer, att i första hand behovet av utsäde för det kommande årets skörd blir tillgodosett, så att man inte kommer i en värre situation under ett kommande år.

Herr **Svensson** i Ljungskile: Herr talman! Jag ber att få lämna en enda upplysning i anslutning till vad jag nämnde, då jag tydligen blev missuppfattad. Jag sade, att enligt grundregeln i det första cirkuläret, som avsåg småbrukare med mindre än 10 hektar jord, voro nötkreaturen inte medtagna. Så vitt jag förstår, är detta riktigt. Däremot finns det en cirkulärregel, enligt vilken alla jordbruk, oavsett storleken, kunna få en tilldelning av 50 kg för varje nötkreatur. Det är ju också så, att livsmedelskommissionen själv ändrat detta i sitt andra cirkulär. Det visar ju, att det måste ha varit något fel från början.

Herr **Liedberg**: Herr talman! Det har ju redan från herr Svenssons i Ljungskile sida blivit klargjort, vad foderkommittén sysslade med, nämligen undersökning av förutsättningarna och undersökning av de föreliggande behoven, medan kommittén däremot inte haft med utformningen av åtgärderna att göra, när det gällde att tvångsvis införskaffa de behövliga kvantiteterna. Jag hade för min personliga del hoppats, att den s. k. frivilliga linjen skulle ha varit genomförbar. Jag kan inte påstå, att det hade varit möjligt, och jag har inga anklagelser att rikta mot någon, men jag har en känsla av att det möjligen kunde ha gjorts något mera propaganda för den saken än som gjordes. Emellertid tror jag, att vilken linje livsmedelskommissionen än hade valt för införskaffande av de nödiga foderkvantiteterna hade den blivit utsatt för klander. Jag kan för min del inte ange någon linje, som här varit absolut att föredraga framför den, som livsmedelskommissionen valt. Det ligger i sakens natur, att då man skall göra tvångsingrepp av den här arten mitt under ett löpande foderår, sedan jordbrukarna planlagt sin odling, måste det leda till svårigheter. Det gäller här 1940 års gröda. Den är planlagd hösten 1939 vad vintersådden beträffar och våren 1940 vad vårsådden beträffar. Ovanpå denna planläggning, verkställd med hänsyn till hur man då hade tänkt ordna sin produktion, kommer sedan en missväxt, som rubbar cirkulärna, och sedan kommer staten eller de statliga organen och säger, att nu skall ni lämna det och det ifrån er. Det ligger i sakens natur, säger jag, att detta måste leda till svårigheter, hur man än bär sig åt, svårigheter, som i många fall äro ytterligt besvärliga. Men detta må vara sin sak. Det är någonting som vi nu så småningom ha bakom oss, och jag tror att vi ha anledning att tänka litet på framtiden också. Jag menar: hur ämna statsmakterna ordna det för det kommande

Svar på interpellation. (Forts.)

året? Det har minst lika stort intresse som att tvista om, huruvida de redan genomförda åtgärderna ha varit de allra bästa eller ej.

Jordbruket står nu ungefär i det läget, att vårodlingen skall bestämmas, hur mycket skall jag så av det slaget och hur mycket skall jag så eller sätta av något annat. Jag tror det är mycket önskvärt och rent av nödvändigt att statsmakterna — d. v. s. det blir väl livsmedelskommissionen det kommer an på — i mycket god tid och innan många veckor ha förflutit från i dag göra klart för jordbrukarna, vad staten, låt oss säga under mycket ogynnsamma förhållanden, till nästa höst och vinter måste påfordra, att jordbrukarna skola leverera till allmänna ändamål. Då har jordbrukaren möjlighet att planlägga sin odling därefter. Vi kunna ju kalla det eller föreställa oss saken såsom en kontraktsodling i mycket stor skala från Sveriges jordbrukares sida till staten. Det kan hända, att läget blir ett annat, att dessa maximala svårigheter bli mindre och att livsmedelskommissionen eller staten säger, att av den kvantitet, som vi räknat med att behöva ta ut, behöva vi inte ta ut mer än 75 eller 50 procent eller vad man vill. Men man skall ha reda på så fort som möjligt, hur mycket av en normal gröda, som den enskilde kan räkna med att behöva avstå, t. ex. i fråga om foderspannmål, så att han i god tid kan styra om att denna spannmål blir odlad, samtidigt som han kan planlägga driften för egen del. Det skall med andra ord inte ordnas så, att det där får man reda på en gång i sommar eller i höst, när man har gjort den planläggning, som varje jordbrukare måste göra, och så kommer detta ovanpå och river itu hela programmet. Det är det önskemålet jag vid detta tillfälle har velat framföra.

Herr Hansson i Rubbestad: Herr talman! Jag begärde ordet när jag hörde herr Liedberg säga, att det är bättre att man ordnar för framtiden än kritiserar det som redan är skett. Jag vill med anledning av det säga, att det är klart att man skall ordna för framtiden på ett förnuftigt sätt, så att sådana här misstag inte upprepas. Men jag kan inte anse, att därmed har man utklarat det förfarande, som hittills tillämpats, ty med de åtgärder, som statsmakterna här ha vidtagit, har man ännu inte i full utsträckning utkrävt av jordbrukarna den leveransskyldighet, som de blivit ålagda enligt de definitiva leveransbeskeden och som enligt den kännedom jag har från vissa trakter blir för dem omöjlig att fullgöra.

Detta system att uppskatta leveransskyldigheten efter viss areal, som är besädd med fodersäd, utan att taga hänsyn till hur jordbruket i sin helhet bedrives, anser jag i högsta grad oriktigt, och jag förvånar mig över att den kommitté, som haft saken om hand, inte har beaktat detta. Det tyckes vara lätt för denna kommitté att smita undan genom att säga såsom herr Svensson i Ljungskile och även herr Liedberg, att förslaget av dem inte varit slutjusterat utan att man lämnat sina meddelanden i telefon och dylikt. Men det förbättrar inte saken, ty faktum är att detta förfaringssätt brister i ganska stora delar på det sättet, att jordbrukare, som t. ex. ha hela sin gård till höproduktion, kunna klara sina djur utan minsta bekymmer och slippa att leverera ett enda grand, under det att jordbrukare, som ha växtföljden på annat sätt eller bruka en del av arealen till fodersäd, bli ålagda att leverera. De ha kanske inte hö att föda sina djur med, och det är klart att detta spelar en förfärligt stor roll. Den som kan föda sina djur med hö klarar sig utan fodersäd, under det att den, som skall föda fram sina djur med halm, absolut måste ha större tilldelning av fodersäd, om han skall ha någon nytta av desamma. Det är just den omständigheten att man inte tar hänsyn till växtföljden på de olika gårdarna som gör, att systemet är så orättvist som det är.

När man nu skall gå att realisera de beslut, som myndigheterna ålagt olika

Svar på interpellation. (Forts.)

jordbrukare, hoppas jag att man far fram med all den försiktighet som är nödvändig i detta hänseende.

Herr statsrådet nämnde, att tröskningsresultatet skall vara det avgörande, när det skall bestämmas om leveransernas storlek. Ja, det är ju gott och väl, men hur blir det i de fall, där det på grund av brist på råolja inte är möjligt för jordbrukarna att tröska före t. ex. den 10 februari? De veta inte, hur mycket de kunna få i skördeutbyte, men däremot äro de skyldiga att före den dagen eller senast den dagen leverera hälften av de ålagda kvantiteterna. Jag undrar, hur skall man förfara i ett dylikt fall?

Som sagt, jag hoppas att myndigheterna, när de skola verkställa dessa beslut, gå fram med all möjlig försiktighet.

Herr Liedberg: Herr talman! Min uppmärksamhet har fästs på att herr Hansson i Rubbestad nyss skulle ha sagt, att den s. k. foderkommittén och dess medlemmar kunna bekvämligen smita undan från sitt ansvar — jag hörde inte den exakta ordalydelsen.

Jag skulle till det vilja säga, att jag har inte kunnat finna något, som inte varit korrekt i herr Svenssons i Ljungskile framställning av de arbetsformer, under vilka foderkommittén arbetat, och de åtgärder, som den vidtagit. Det radiomeddelande, som en gång lämnades i denna sak, kunde kanske ge en felaktig föreställning om foderkommitténs uppgifter, men jag vill försäkra herr Hansson i Rubbestad — och jag tror mig därvid kunna tala även å herr Svenssons i Ljungskile vägnar — att vi smita inte undan från något av det ansvar vi åtagit oss.

Herr Thorell: Herr talman! Herr Sjögren skall jag be att få fråga, om han anser att det kan vara lämpligt att lägga en statistik till grund, som är baserad på uppgifter från åren 1937—1939? Har inte herr Sjögren kännedom om, att det föreligger ett resultat 1940 i fråga om skörd, som inte alls är normalt utan som väsentligen understiger det normala?

Herr Sjögren säger vidare, att jordbrukarnas deklARATIONER med 27 % understego vissa beräkningar och att de därför inte kunde läggas till grund för leveransskyldigheten. Han misstror jordbrukarna att ha uppgivit för lågt, och då har man i stället tagit till den statistik, vars karakteristik jag nyss gav och som jag inte har någon anledning efter herr Sjögrens anförande att ta tillbaka på.

Jag skall icke uppehålla mig längre vid herr Sjögrens anförande. Det var inte så mycket som jag behöver besvara där, utan jag skall i stället övergå till att med några ord besvara herr statsrådets anförande.

Herr statsrådet betvivlade min uppfattning att förtroendet bland jordbrukarna för kristidsmyndigheterna hade rubbats, och han säger nu, att lugnet torde ha återställts. Det framgår ju i alla fall, att det inte alltid har varit så lugnt, och om jag tittar i en tidning som exempelvis Skånska Dagbladet, en tidning som står herr statsrådet mycket nära, så finner jag, att man säger att en del jordbrukare ha ålagts att leverera mer än de skördat, och tidningen menar att regleringen blivit ett fullständigt virrvarr.

En annan tidningsnotis talar om att livsmedelskommissionens skrivbords-siffror stämma inte alls med jordbrukarnas verkliga innehav av fodersäd, vilket haft till följd att många jordbrukare ålagts avstå mera säd än vad vederbörande skördat, medan andra ålagts lägre leveransplikt än som överensstämmer med vad de deklarerat. Riktigare direktiv hade inte skapat det nu uppkomna missljudet, hävda ett antal jordbrukare i Lundatrakten, som riktat en kraftig kritik mot livsmedelskommissionens åtgärder beträffande fodersädsregleringen.

Svar på interpellation. (Forts.)

Om jag inte missminner mig tror jag nästan att herr statsrådet själv fick offra en del av trettondagshelgen för att lugna oroliga jordbrukare i Skåne.

Herr statsrådet fortsatte vidare och sade, att han inte sagt att det var det bästa systemet, det som har tillämpats, men att man inte skall kritisera, om man ej har något annat att komma med. Jo, herr statsråd, jag försökte komma med något annat. Jag framhöll, att det system, som sedan ändå måste tas till — detta att livsmedelsnämnderna på basis av jordbrukarnas deklARATIONER måst fastställa eller åtminstone föreslå de definitiva siffrorna — det systemet, herr statsråd, sade jag, borde man ha tagit till ifrån början. Jag har således inte stått utan ett alternativt förslag utan jag har framställt det här.

Jag skulle vilja framställa ännu en fråga till den det vederbör. Vad har man egentligen vunnit med de preliminära leveransbeskeden, när resultatet av de definitiva inte på något sätt står i rimlig proportion ens till en aldrig så grov approximativ beräkning utan de varit fullständigt skilda åt i fråga om vad som varit skäligt och riktigt?

Till slut vill jag endast tillägga, att redan i remissdebatten visade det sig att jag inte alls var ensam om den uppfattning, som jag i interpellationen och här under debatten har framfört, utan både herr Svensson i Grönvik och, om jag inte minns fel, herr Pettersson i Dahl voro inne på precis samma linjer fastän någon debatt om saken då inte togs upp, möjligen med tanke på att den skulle komma i dag.

Jag har inte mycket att tillägga. I det stora hela har jag ju fått erkännande från de håll jag väntat, att man inte ansåg att det varit bra som det har varit. När herr Liedberg säger, att man skall rikta tankarna framåt, så ger jag honom fullständigt rätt. Jag har bara velat dra fram denna sak, som har upprört jordbrukarna mycket mera än vad herrarna här tyckas vilja tillstå, för att de misstag, som hittills gjorts, inte i framtiden skola upprepas, och för att vi skola få ett bättre resultat i denna fråga, som är så oerhört viktig för vår folkförsörjning.

Herr Sjögren: Herr talman! Herr Hansson i Rubbestad talade om att all spannmål ännu inte var urtröskad och gjorde en fråga, hur de jordbrukare, som ännu inte tröskat slut och inte hade någon råolja för tröskningen, skulle förfara.

Jag kan i detta sammanhang meddela, att under senaste månaden har det delats ut inte obetydliga kvantiteter råolja inom den avdelning av livsmedelskommissionen, som handhar den saken, till sådana jordbrukare som begärt det. Därest de inte skulle bli färdiga till den 10 februari är det självfallet, att anstånd kan lämnas av vederbörande kristidsnämnd.

Herr Thorell har tagit upp frågan om statistiken 1937—1939. Jag vill starkt understryka, att jag givetvis inte byggt någon beräkning av fodersädsleveransen på dessa siffror. Jag har endast anført dem för att visa, hur dessa års skördar lågo i jämförelse med de av kommissionen beräknade för år 1940 och de av jordbrukarna uppgivna kvantiteterna. Alltså, statistiken 1937—1939 har inte med detta års uttag att göra utan tjänar endast såsom bakgrund till vilka kvantiteter som då stodo till förfogande i jämförelse med detta år.

Herr Thorell har vidare sagt, att det från myndigheternas sida visats mistro mot jordbrukarna genom att de icke godtagit deras deklARATIONER. Jag vill bestämt framhålla, att från kommissionens sida har ej något sådant uttalande gjorts. Själv höll jag i detta sammanhang ett radioanförande, som sedan stått in extenso i jordbrukspressen, där jag sade: »Det är fullt naturligt och har inte från kommissionens sida påtalats, att jordbrukarna med kän-

Svar på interpellation. (Forts.)

nedom om torkans härjningar angivit försiktiga värden på sin otröskade säd, vars avkastning i år varit svårare än vanligt att uppskatta, men just på grund av osäkerheten i uppskattningen — jag upprepar, att den var mycket svår att göra — var det nödvändigt att använda annat material för beräkning av leveranserna och att överlåta åt de lokala kristidsorganen att vidtaga de rättelser, som vid en senare behandling av materialet komme att bli nödvändiga.»

Där är det klart utsagt, att det må ankomma på de lokala kristidsnämnderna att vidtaga de rättelser, som behöva göras. Det har icke från kommissionens sida uttalats någon misstro mot jordbrukarna, men herr Thorell försöker i onödan skapa fram en stämning av misstro mot kommissionen.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Herr Thorell nämnde att jag skulle ha sagt, att lugnet nu återställt. Herr Thorell torde ha antecknat herr Sjögrens uttalande, ty jag nämnde inte något om den saken i mitt yttrande.

Sedan tog herr Thorell som exempel på att det varit irritation — vilket jag bemött i mitt interpellationssvar — bland annat vad vissa tidningar skrivit, och sedan säger herr Thorell, att jag behövde använda större delen av trettondagsafton för att övertyga vissa jordbrukare i Skåne, som voro irriterade. Jag vill säga herr Thorell, att jag behövde inte resonera med dem mer än en timme förrän de förstodo det hela, och det förvånar mig att herr Thorell på den tid, som frågan varit aktuell, inte tycks kunna förstå den. Jag tog fram det exemplet, när ordföranden i den kristidsnämnd det gällde klart och tydligt lade fram saken och sade: så har jag gjort, och så anser jag, att man bör göra. Då förstodo jordbrukarna, att det gällde preliminära saker och icke något leveransåläggande, som de skulle ikläda sig. Det gick mycket lätt att klara upp den saken.

Herr **Thorell**: Jag tror det var synnerligen nyttigt att denna diskussion kom till stånd och att herr Sjögren fått avge den förklaring inför kammaren, som han nyss gjorde, nämligen att det icke skulle förefinnas någon misstro emot jordbrukarnas deklARATIONER. Det är nämligen tydligt och klart, att det i jordbrukarkretsar har uppfattats såsom ett mycket stort misstroende från kommissionens sida, att det icke kunde tagas hänsyn till jordbrukarnas deklARATIONER.

Jag skall be att i detta sammanhang få omnämna vad detta grundar sig på. Det grundar sig på en skrivelse från statens livsmedelskommission, som herr Sjögren själv skrivit under och som har utskickats till kristidsstyrelser och kristidsnämnder. Det heter i denna skrivelse bl. a.: »I detta sammanhang vill kommissionen emellertid understryka, att de av jordbrukarna uppgivna skördarna icke av kommissionen anses kunna läggas till grund för någon fördelning av fodersädstillgången.» Det var ju knappast underligt, att jordbrukarna skulle fatta detta som ett klart underbetyg åt deras deklARATIONER och misstro mot desamma.

Statsrådet meddelade, att han använt endast en timme — jag tycker, att det var en ganska lång tid, som landets jordbruksminister i alla fall fått använda — för att kunna övertyga sina skåningar om att detta var riktigt och rätt. Men om nu han haft göra en hel timme med den saken, då är det icke heller underligt, att många, många jordbrukare i landet ännu icke låtit sig övertygas, dessa som icke fått en så utmärkt information, som jag förstår att jordbruksministern har haft tillfälle att giva.

Överläggningen förklarades härmed avslutad.

§ 4.

Föredrogs var för sig och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner:

nr 36, angående vissa ändringar beträffande villkoren för erhållande av egnahemslån från statens vattenfallsverk;

nr 38, angående förstärkning av fjärde huvudtitelns anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga; och

nr 39, angående omläggning av systemet för de värnpliktigas rullföring och redovisning m. m.

§ 5.

Föredrogs och remitterades till behandling av lagutskott den på bordet ligande motionen nr 235 av herrar *Persson* i Stockholm och *Hagberg* i Luleå.

§ 6.

Föredrogs statsutskottets memorial nr 15, i anledning av remiss från första kammaren av en motion.

Kammaren biföll utskottets hemställan med förklarande, att motionen borde behandlas av lagutskott.

§ 7.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 1, angående regleringen för budgetåret 1941/42 av utgifterna under riksstatens första huvudtitel, innefattande anslagen till hov- och slottsstaterna;

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag till ändringsarbeten i fastigheten nr 4 i kvarteret Kungl. Trädgården i Stockholm; och

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag till vattenkraftslånefonden.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 8.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar under Utgifter å driftbudgeten, För flera huvudtitlar gemensamma frågor. *Utgifter å driftbudgeten. För flera huvudtitlar gemensamma frågor.*

I statsverkspropositionen för budgetåret 1941/42 hade under Utgifter å driftbudgeten, För flera huvudtitlar gemensamma frågor, till behandling upptagits vissa i utskottets utlåtande under punkterna 1—5 närmare angivna spörsmål.

Vid behandlingen under 1940 års urtima riksdag av den i proposition den 20 september 1940, nr 35, angivna frågan om ändring i uppställningen av avlöningsstaterna för allmänna civilförvaltningens myndigheter hade förutsatts, att Kungl. Maj:t skulle bemyndigas att under vissa förhållanden medgiva överskridanden av de i de nya avlöningsstaterna upptagna anslagsposterna till avlöningar till icke-ordinarie personal, där dessa poster förbleve maximerade. Till frågan om innebörden av ett dylikt bemyndigande skulle riksdagen taga närmare ställning i samband med prövningen av anslagsäskandena för budgetåret 1941/42.

I anledning därav hade vederbörande departementschef nu framlagt vissa allmänna riktlinjer för utformningen av ifrågavarande bemyndigande, vilka i

Utgifter å driftbudgeten. För flera huvudtitlar gemensamma frågor. (Forts.) allt väsentligt överensstämde med de i propositionen den 20 september 1940 (nr 35) preliminärt uppdragna. Bemyndigandet hade därvid jämväl ansetts böra omfatta anslagsposterna till arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, i de fall, där dessa poster i anslutning till de nya principerna för anslagsposternas beräkning icke upptagits förslagsvis.

Utskottet hemställde, bland annat, att riksdagen måtte

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad föredragande departementschefen förordat medgiva överskridande under budgetåret 1941/42 av genom riksdagens beslut maximerade anslagsposter till arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, eller till avlöningar till icke-ordinarie personal.

Reservation hade avgivits av herrar *Svensson* i Grönvik och *Hansson* i Rubbestad, vilka ansett, att utskottet i ovan angivna del bort hemställa, att riksdagen måtte

a) avslå det av Kungl. Maj:t begärda bemyndigandet att i huvudsaklig överensstämmelse med vad föredragande departementschefen förordat medgiva överskridande under budgetåret 1941/42 av genom riksdagens beslut maximerade anslagsposter till arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t eller till avlöningar till icke-ordinarie personal.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr *Svensson* i Grönvik: Herr talman! Herr *Hansson* i Rubbestad och jag ha avgivit en reservation vid detta utskottsbetänkande, och jag ber att med anledning därav få säga några ord.

På sidan 12 i utskottsutlåtandet har utskottet, efter att först ha gjort ett mycket positivt uttalande angående besparingsarbetet, i nästa stycke anförd följande: »Utskottet har icke förbisett, att besparingsarbetet, i den mån det resulterar i inskränkningar av den statliga förvaltningsverksamheten, kan komma att medföra personalindragningar, vilka i sin tur kunna medföra ömtåliga sysselsättningsproblem med därtill knutna återverkningar av skilda slag. Dessa spörsmål av social natur böra under besparingsarbetet ägnas särskild uppmärksamhet.» Detta uttalande utgör, såsom jag uppfattat det, en varning åt besparingsberedningen, som jag, i detta sammanhang och på detta tidiga stadium, anser vara av sådan art, att riksdagen enligt min mening icke bör göra detta uttalande till sitt. Ty vad är det, som skall undersökas? Jo, det förberedes undersökningar, i vad mån det är möjligt att rationalisera vissa arbetsområden i ämbetsverken. Sådana åtgärder hava redan genomförts av försäkringsbolag och vissa industrier, så att arbetet, utan att man minskar dess effektivitet, skall kunna utföras av ett mindre antal arbetskrafter. Man vill alltså på sådant sätt uppnå vissa besparingar. Om riksdagen nu gör detta uttalande, som jag nyss uppläste, till sitt, så kommer det att utgöra ett observandum till besparingsberedningen, att här får den fara varsamt fram, ty detta kan bli ett ömtåligt problem. Det är väl tids nog för riksdagen att göra ett uttalande, när förslag från besparingsberedningen kommer fram. Då har riksdagen möjlighet att gör sin mening gällande. Att nästan innan detta besparingsarbete kommit i gång sätta upp sådana regler eller gränser för besparingsarbetet, som här utskrivits, visserligen i försiktiga ordalag men ändå på ett sådant sätt, att det kommer att verka såsom ett varnande »observera, att här få ni gå fram med varsamhet», det anser jag icke vara riktigt.

Om riksdagen över huvud vill, att man skall undersöka våra möjligheter att göra besparingar, då bör man icke sätta upp gränser för huru långt man får

Utgifter å driftbudgeten. För flera huvudtitlar gemensamma frågor. (Forts.)
gå i besparingshänseende. Det är därför som herr Hansson i Rubbestad och jag i vår reservation velat stryka det stycke, som börjar med »Utskottet har icke — — —» och slutar med »— — — behov av ytterligare personal.» Den senare delen av stycket ha vi ingenting emot, men det är bara att konstatera ett faktum, när man där talar om ett kungl. cirkulär, beträffande vilket jag för övrigt skulle vilja säga, att det kanske i någon mån har sin upprinnelse i det besparingsarbete, som satts i gång.

Detta om denna del av utskottsutlåtandet. En annan del därav avser bemyndigande för Kungl. Maj:t att överskrida vissa anslag. Detta är ju en mycket viktig principfråga, och jag kan icke underlåta att här citera vad urtima riksdagen i fjol har skrivit därom. Jag skall citera endast några rader: »Förslagets tillämpning förutsätter emellertid, att Kungl. Maj:t bemyndigas att under vissa förhållanden medgiva överskridande av anslagsposten till avlöningar till icke-ordinarie personal, där denna post enligt gällande stater är maximerad.» Så kommer riksdagens uttalande: »Riksdagen har icke kunnat undgå att ur principiell synpunkt hysa betänkligheter inför denna konsekvens av förslaget. Då emellertid avsikten är, att riksdagen i samband med behandlingen av anslagsäskandena för kommande budgetår skall beredas tillfälle att närmare taga ställning till innebörden av ett dylikt bemyndigande, har riksdagen icke velat motsätta sig Kungl. Maj:ts förslag.»

Om jag rätt kan läsa detta uttalande av urtima riksdagen, har den skjutit på sitt ställningstagande till nu. Det är sålunda nu som riksdagen skall taga denna ställning. Här är det fråga om att göra avsteg från en tidigare tillämpad princip, och jag måste säga, att för min del kan jag icke finna detta vara nödvändigt. Jag tror, att man utan svårighet skall kunna tillämpa denna princip även i fortsättningen. Jag förstår visserligen, att man genom att ge Kungl. Maj:t möjlighet att överskrida anslagen avser att skapa ett mera elastiskt system, varigenom Kungl. Maj:t befrias från tvånget att gå till riksdagen och begära ytterligare anslag. Under de senaste två åren har ju riksdagen dock varit samlad nästan året runt. Vi veta ju icke, huru det kommer att bli i fortsättningen, men om det utrikespolitiska tillstånd, som nu råder, kommer att fortfara, så är det väl sannolikt, att riksdagen även hädanefter kommer att vara samlad under större delen av året, och då finnas inga oöverstigligen svårigheter att ordna det på samma sätt som tidigare varit fallet. Jag tror, att det kan vara av betydelse, att riksdagen icke fränhänder sig denna bestämmanderätt, som i varje fall tidigare varit av mycket stor betydelse, då man har lagt särskild vikt vid riksdagens bestämmanderätt beträffande anslag av denna natur.

Vi ha givit uttryck för dessa synpunkter i vår reservation, och jag skall med vad jag här sagt be att få yrka avslag på utskottets förslag och bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Werner, Pettersson* i Rosta och *Andersson* i Södergård.

Herr *Eriksson* i Stockholm: Herr talman! Såsom den föregående ärade talaren framhöll berör reservationen två särskilda delar av utskottets hemställan. Beträffande den första delen, det allmänna besparingsarbetet, har den reservant, som nyss hade ordet, framhållit, att han icke vill vara med om att utskottet här föreslår ett uttalande från riksdagens sida, som skulle innebära, att man hindrade ett genomförande av besparingsarbetet. Jag måste gentemot vad reservanten anført säga, att statsutskottets uttalande i detta ärende synes mig väl överensstämmande med den ståndpunkt, som föregående års riksdag in-

Utgifter å driftbudgeten. För flera huvudtitlar gemensamma frågor. (Forts.) tog, när man behandlade samma fråga. Det är sålunda icke alls något avsteg därifrån, som här ifrågasatts, när utskottet skrivit så som det gjort.

Jag vill erinra om att när besparingsarbetet var föremål för behandling vid föregående års lagtima riksdag, skrev statsutskottet i sitt utlåtande, nr 15, ett par rader, som just ge uttryck åt utskottets och sedermera riksdagens ståndpunkt rörande besparingsarbetets genomförande med hänsyn till den anställda personalen. Utskottet skrev nämligen: »Beträffande beräkningen av anslagsposterna under avlöningsstaterna är utskottet i likhet med departementschefen av den uppfattningen, att vissa besparingar under rådande förhållanden här äro önskvärda, samt att dessa besparingar böra kunna vinnas utan att avskedande behöver ske av redan anställd icke-ordinarie personal.» Riksdagen godtog detta uttalande, vilket ju innebär, att 1940 års lagtima riksdag ansåg, att besparingsarbetet borde genomföras så, att man icke för den skull behöfde avskeda icke-ordinarie personal.

Vad säger utskottet i det förslag, som nu föreligger, och som reservanterna icke kunna vara med på? Den ärade reservanten föredrog endast första delen av detta uttalande och förklarade sedermera, att han icke hade någonting emot fortsättningen av det stycke, som han läste upp. Denna hans uppfattning hindrade honom emellertid icke från att yrka avslag även på denna del av utskottets utlåtande. Utskottet säger efter det citat, som herr Svensson i Grönvik föredrog: »På den allmänna arbetsmarknaden ha såsom bekant de samhällseliga ansträngningarna alltmer inriktats på att bereda överflödig arbetskraft sysselsättning på andra områden. Detta problem kommer till följd av besparingsarbetet att få sin motsvarighet inom statsförvaltningen. Därtill kommer, att växlingarna inom de olika förvaltningsgrenarna av behovet av arbetskraft göra ett utbyte dem emellan önskvärt. Framför allt gäller detta de till antalet talrika tjänstemännen i de lägre graderna, där åtminstone vad den egentliga civilförvaltningen beträffar arbetsuppgifterna inom de skilda tjänsteområdena ofta äro tämligen likartade.»

Vad innebär detta? Jo, det innebär en anvisning till statsmakterna att försöka sörja för att i den mån besparingsarbetet medför, att icke-ordinarie personal behöver entledigas, man skall undersöka, om denna arbetskraft kan beredas anställning på annat håll inom statsförvaltningen. Detta är en principiell synpunkt, som synnerligen väl korresponderar med det principuttalande, som riksdagen gjorde i fjol, och man kan säga, att resonemanget såväl i statsutskottets utlåtande 1940 som i det nu förevarande utlåtandet bottnar i en social omvårdnad från riksdagens sida, som man bör sätta synnerligen stort värde på, en social omvårdnad om den i statens tjänst anställda personalen. Det borde väl för övrigt vara ganska otänkbart, att 1941 års lagtima riksdag skulle vara mindre intresserad av denna sociala omvårdnad än 1940 års lagtima riksdag var.

Även om reservanterna sålunda här vilja taga avstånd från denna princip, kan jag för min del icke göra det. Jag tror sålunda, att denna del av utskottets utlåtande synnerligen väl försvarar sin plats såsom en fortsättning på det allmänna resonemang, som fördes under föregående års lagtima riksdag. Jag kan alltså icke alls anse, att detta uttalande skulle på något sätt hindra ett genomförande av besparingsarbetet. Det innebär allenast, att i den mån besparingsarbetet medför, att personal behöver entledigas, skall man, på samma sätt som man gör inom andra arbetsområden utanför statsförvaltningen, undersöka, huruvida icke denna arbetskraft kan sysselsättas på annat håll.

Beträffande den andra frågan, uppställningen av avlöningsstaterna för allmänna civilförvaltningens myndigheter, förelåg ju den frågan, som också av

Utgifter å driftbudgeten. För flera huvudtitlar gemensamma frågor. (Forts.)
den föregående ärade talaren framhölls, vid 1940 års urtima riksdag. Då begärde Kungl. Maj:t riksdagens uttalande rörande en förändrad uppställning av staterna i syfte att man på grundval av riksdagens uttalande skulle fortsätta arbetet med uppgörande av den nya budgeten. Riksdagen gav då sin anslutning till tanken på denna förändrade uppställning, visserligen med det uttalandet, att riksdagen var betänksam, när det gällde att överskrida sådana anslag, som icke hade förslagsanslags natur utan vore till sina belopp fastställda. Men redan i särskilda utskottets utlåtande vid urtima riksdagen sade man, att förslaget tillämpning förutsätter ett medgivande för Kungl. Maj:t att överskrida anslagen. När man det oaktat icke motsatte sig förslaget genomförande måste man säga, att riksdagen också i princip hade godkänt, att ett dylikt överskridande skulle kunna ske. För övrigt är icke heller detta en ny fråga, utan den förekom såväl vid urtima riksdagen 1939 som vid föregående års lagtima riksdag, där emellertid Kungl. Maj:t begärde och erhöll riksdagens medgivande att få överskrida obetecknade anslag, men att de belopp, som erfordrades för detta överskridande, skulle tagas från anslaget för oförutsedda utgifter. Lagtima riksdagen i fjol medgav, att ett dylikt överskridande skulle få ske, men det betonades uttryckligen, att detta gällde allenast intill utgången av nästa budgetår, alltså det vari vi för närvarande befinna oss. Detta uttalade riksdagen bestämt.

De ärade reservanterna ha emellertid nu i sin reservation förutsatt, att ett dylikt överskridande fortfarande skulle få ske, och att ersättningen för de belopp, varmed anslagen sålunda överskridas, skulle tagas ut på samma sätt som av den föregående lagtima riksdagen förutsattes, nämligen från anslaget för oförutsedda utgifter eller också därigenom att man begärde anslag på tilläggsstat. I sak är det icke så förskräckligt mycket som skiljer reservanternas förslag från utskottets, utan skillnaden är huvudsakligen formell, såvitt jag förstår, och jag tycker därför icke, att det är så mycket att tvista om. Emellertid förefaller det mig — och det har även utskottet ansett — att det är lämpligt att i detta avseende följa den väg Kungl. Maj:t föreslagit, nämligen att man för det budgetår vi nu behandla — det gäller nu icke något annat — på grund av det beslut, som nu ifrågasättes, skall medge Kungl. Maj:t rätt att överskrida anslagen.

Då jag icke kan se någon som helst fara ur allmänna riksdagssynpunkter i att bifalla vad utskottet i dessa båda avseenden föreslagit, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets hemställan i det föredragna utlåtandet nr 14 med den i utlåtandet anförda motiveringen.

Herr Carlström: Herr talman! Jag har inte begärt ordet för att göra något annat yrkande än det, vartill statsutskottets majoritet har kommit.

Jag har visserligen studerat den första delen av utskottets motivering, som rör besparingsarbetet och där herr Svensson i Grönvik ville ha ett stycke utslutet, ganska noga, men jag måste säga, att den uppfattning man kommer till måste bli helt beroende på vilken mening utskottet inlägger i de använda ordalagen. Uttalandet är ju ganska försiktigt hållet. Men skulle det vara på det sättet, som herr Svensson i Grönvik kanske på grund av vad som förekommit i utskottet under resonemangen där vill göra gällande, att besparingsarbetet inte får komma in på områden där personalindragningar måste ske och några förändringar inte företagas utan allt skall bli vid det gamla — att man måste vara mycket försiktig och taga hänsyn till alla möjliga omständigheter för att inte vad vi tidigare ha beslutat skall kunna på något sätt stötas i kanten — då tror jag nog att det är bäst att besparingssakkunniga lägga ned sitt arbete. Det gick som en underton igenom hela herr Erikssons i Stockholm an-

Utgifter å driftbudgeten. För flera huvudtitlar gemensamma frågor. (Forts.) förande, att vi ha fattat det och det beslutet i frågan tidigare. Ja, det är alldeles riktigt, men skall det bli något allvar med det uttalande, som utskottet gjort och i vilket det heter: »Det är enligt utskottets mening av synnerlig vikt, att nämnda arbete så bedrives att i möjligaste mån snabba och effektiva besparingsresultat uppnås» — är detta meningen — då tror jag inte, att man får hålla i alla avseenden på de principuttalanden, som riksdagen tidigare har gjort. Jag måste säga, att det är ganska hopplöst för besparingssakkunniga att taga itu med någonting alls, om de skulle ha den känslan, att de, då de eventuellt komma till riksdagen med förslag, som i någon mån skulle medföra »effektiva besparingar», skola få det svaret, att så ha vi beslutat tidigare, och på grund av det beslutet kunna vi inte nu göra några förändringar, som leda till besparingar.

Det är vidare onekligen litet obehagligt att i första punkten i utskottets kläm finna, att Kungl. Maj:t skall få bemyndigande att överskrida anslag. Jag skall nu inte göra något vidare väsen av saken, därför att jag tror att det är mera en praktisk åtgärd och att frågan principiellt sett inte har någon större betydelse. Men det är alldeles uppenbart, att det inte skulle vara bra, om man fortsatte på dessa vägar. Nu har visserligen den föregående ärade talaren sagt, att detta endast skulle gälla det kommande budgetåret. Jag hoppas, att han har mening med detta och att man skall kunna undgå att lämna dessa fullmakter i fortsättningen.

Herr talman! Jag har med vad jag anfört velat särskilt poängtera, att om det uttalande, som gjorts beträffande den första punkten i utskottets betänkande och som herr Svensson i Grönvik gick emot, skulle innebära, att man vore tvungen att taga alla möjliga hänsyn till vad som tidigare förekommit, då är det inte stora utsikter till att besparingsarbetet i fortsättningen skall leda till några resultat.

Herr Hansson i Rubbestad: Herr talman! Det är klart att det såsom herr Carlström påpekade har stor betydelse vad man lägger in i det uttalande, som utskottet gjort beträffande besparingsarbetet. Men då man vet, att ett dylikt uttalande gjordes redan vid 1940 års urtima riksdag och riksdagen nu kommer med ytterligare ett sådant påpekande, tycker jag att därav tämligen klart framgår, att man vid detta besparingsarbete skall taga all möjlig hänsyn, så att ingen ställes utanför det arbete, han för närvarande har. Ty på detta sätt kommer nog saken att tolkas i stort sett. Jag menar att det under sådana förhållanden är mindre välbetänkt av riksdagen att sätta en sådan käpp i hjulen på den utredning, som nu är sysselsatt med att finna områden för möjliga besparingar. Det är vidare klart, att om dessa besparingssakkunniga under sin utredning finna, att det kan göras inskränkningar i det ena eller andra avseendet beträffande antalet tjänstemän, så bör inte ett sådant uttalande av riksdagen få hindra, att dessa på ett eller annat sätt föras undan, om de anses vara onödiga på den tjänst, de inneha. Man får inte taga så förfärligt stor hänsyn till de sociala synpunkterna, att man låter en person, som visserligen har fått en tjänst, få behålla den ograverad, om tjänsten är av den art, att innehavaren kan undvaras. Jag anser att ett besparingsarbete, som skall leda till något resultat, måste bedrivas på ett sådant sätt, att man verkligen visar, att man vill någonting. Sedan blir det ju vanligen riksdagen, som slutligen får pröva, vad som skall göras åt dessa, som på detta sätt mista sina befattningar. Jag tror därför att det är klokt, att riksdagen inte nu bryr sig om att taga med detta uttalande, detta så mycket mera som 1940 års urtima riksdag gjorde ett uttalande i samma riktning.

Utgifter å driftbudgeten. För flera huvudtitlar gemensamma frågor. (Forts.)

Vad sedan punkt 3 i utskottsutlåtandet beträffar, vilken avser fullmakt för Kungl. Maj:t att medgiva överskridanden av vissa anslagsposter, så anser jag att det var ganska goda skäl, som talade för urtima riksdagens uttalande, att den hyste principiella betänkligheter mot ett dylikt förfarande. Då herr Eriksson i Stockholm nyss ville göra gällande, att 1940 års urtima riksdag i princip knäckte denna fråga, alltså godkände det framlagda förslaget, vill jag rikta en bestämd gensaga mot detta påstående. Om vi se på den kungl. propositionen nr 35 vid förra årets urtima riksdag i överensstämmelse med vilken den ändrade uppställningen av avlöningsstaterna för allmänna civilförvaltningens myndigheter beslöts, finna vi av propositionens slutyrkande, att det är denna ändrade uppställning som avses och inte ett bemyndigande för Kungl. Maj:t att överskrida staterna. Då departementschefen vidare i propositionen säger: »Slutlig ståndpunkt till detaljerna i detta förslag torde emellertid icke behöva tagas nu utan först då i samband med genomförandet av omläggningen av kostnadsredovisningen riksdagens bemyndigande att överskrida icke-ordinarieposten utverkas. Jag torde få återkomma härtill i samband med 1941 års statsverksproposition», tycker jag att av detta uttalande tydligt framgår, att själva principståndpunktstagandet till huruvida regeringen skall få överskrida anslagen skall ske just nu. Jag får då säga, att jag tycker det är en mycket betänklig princip, utskottet här går in för. Jag anser, att ett eventuellt överskridande av anslagen kan ordnas på samma sätt som förut har varit fallet, nämligen att Kungl. Maj:t anvisar medel från anslaget till oförutsedda utgifter, eller, om det gäller så stort belopp att det inte kan täckas på detta sätt, att det då framlägges — vilket också varit fallet — såsom tilläggsanslag till riksstaten.

Herr Eriksson i Stockholm ville göra gällande, att man redan i princip gått in för det av utskottet föreslagna förfarandet, då 1940 års urtima riksdag gav Kungl. Maj:t rätt att göra dylikt överskridande. Ja, det är sant att riksdagen givit Kungl. Maj:t en viss befogenhet, men den befogenheten begränsade sig endast till belopp, som redan av riksdagen voro anvisade, nämligen dels på anslaget till oförutsedda utgifter och dels på besparingar, som kunde göras på andra områden. Det var belopp, som riksdagen alltså till summan förut hade bestämt. Här vill man i stället gå in för en princip, att Kungl. Maj:t skulle kunna överskrida anslag. Hur stort belopp det gäller är inte nämnt; Kungl. Maj:t skulle tydligen kunna göra vilka överskridanden som helst. Detta är en princip, som enligt min mening är oriktig. Den fråga det här gäller kanske inte är så stor, men man känner så väl till, hur det går till här i riksdagen: har man gått in för en viss princip i en liten fråga, vill man gärna tillämpa samma princip även på frågor av större omfattning. Man kan därför vänta, att det snart kommer ytterligare krav på fullmakter i dylika hänseenden. Det är därför som jag för min del anser, att man inte behöver gå denna väg, då saken kan ordnas lika bra på annat sätt.

Den regering vi nu ha har fått så väldigt många fullmakter, så jag tycker, att riksdagen någon gång skall börja hålla igen på sitt fullmaktsbeviljande, om den skall ha ett uppdrag att fylla här i landet överhuvud taget. Vi skola väl också försöka att slå vakt om riksdagens myndighet, tycker jag, och är det något område, där riksdagen skall göra sig gällande, så bör det väl vara i fråga om anslagen. Vi kunna anslå stora belopp, som regeringen har frihet att röra sig inom, men jag anser, att beloppen böra fixeras av riksdagen. Det är detta som det gäller i denna fråga, och den är enligt min mening så viktig, att jag inte kan underlåta att yrka bifall till den reservation, som här föreligger.

Utgifter å driftbudgeten. För flera huvudtitlar gemensamma frågor. (Forts.)

Herr **Lindberg** i Umeå: Herr talman! Då jag på statsutskottets fjärde avdelning varit med om utformningen av det yttrande, som har avseende på personalindragningar, skall jag be att få säga några ord för att belysa innebörden av detta uttalande.

Då utskottet ansett sig böra betona, att spörsmål av social natur böra uppmärksammas i samband med besparingsarbetet, så har man haft i minnet det förhållande, som uppstod efter förra världskriget, då omfattande permitteringar och avskedanden ägde rum från statens sida, i särskilt stor utsträckning vid de affärsdrivande verken. Genom dessa avskedanden från statens sida förvärrades i hög grad arbetslöshetssituationen i landet. De sålunda avskedade hade i många fall ytterst svårt att skaffa sig ny anställning. Enskilda arbetsgivare och företagare resonerade nämligen på det sättet, att för människor, som haft sin tjänst hos staten, var det i första hand statens skyldighet att ha ansvaret. Det finns exempel på att av staten avskedade personer voro nära att duka under i sina under många år hopplösa försök att skaffa sig ett arbete.

Det är nu ifrågasatt, att personalindragningar skulle ingå som ett led i besparingsarbetet. Finansministern säger nämligen, att han i nuvarande läge ansett sig böra räkna med omedelbart entledigande av övertalig extra och därmed jämförlig personal. Det är detta uttalande, som väckt oro inom fjärde avdelningen och i statsutskottet i dess helhet. Man må nämligen se till, att den ena handen vet, vad den andra gör. Vi äro ju numera eniga om att samhället bör göra sin insats för att komma till rätta med arbetslösheten. För denna uppgift ha vi fått statens arbetsmarknadskommission, vi ha ett vidlyftigt arbetsanskaffningsprogram och vi stå beredda att anslå medel för detta programs genomförande. Man bör då ha rätt att vänta, att staten visar sig ha förmåga och vilja att skaffa arbete åt sitt eget folk och icke genom sina åtgärder bidrager till att öka de arbetslösas antal. När man uttalar denna mening och denna önskan, är avsikten därmed icke att säga, att staten skall ha större personal på något område av sin verksamhet än som strängt taget är behövlig. För att markera detta har utskottet också i anslutning till en erinran om att de samhälleliga ansträngningarna på den enskilda arbetsmarknaden allt mer inriktas på att bereda överflödigt arbetskraft sysselsättning på andra områden uttalat, att en sådan arbetskraftsoverflyttning från ett område till ett annat bör tillämpas även inom statens verksamhet. Där finns ju också stort utrymme för nya arbetsuppgifter, varvid jag närmast tänker på de affärsdrivande verken. Inom dessa böra i varje fall några allvarliga arbetslöshetsproblem icke behöva uppstå.

Det är denna tankegång, som utskottet velat ge uttryck åt. Därmed åsyftas inte att sätta en broms för nödvändiga och nyttiga besparingar. Det är mot åtgärder i besparingssyfte, vilka i realiteten icke betyda någon besparing, utskottet velat höja ett varningens ord. Det är möjligt att finansministern har samma mening som utskottet, men det kan inte skada, att denna uppfattning finnes uttalad i ett statsutskottsutlåtande.

Vad beträffar utskottets tillstyrkande av förslaget om rätt för Kungl. Maj:t att överskrida vissa anslag, så ber jag att få påpeka, att om denna fullmakt till Kungl. Maj:t lämnas sker det i besparingssyfte. Har Kungl. Maj:t inte denna fullmakt, blir det nödvändigt att räkna upp åtskilliga anslag till högre belopp. Man måste då ta till sådana belopp, att de under alla förhållanden räcka. Den erfarenheten har man ju gjort på åtskilliga områden, och jag föreställer mig även inom statsverksamheten, att räknar man upp ett anslag, så att man är säker på att det skall räcka under alla förhållanden, så föreligger det risk för att anslaget tas i anspråk i sin helhet, därför att man har pengarna till sitt förfogande. Det är således i besparingssyfte, som utskottet till-

Utgifter å driftbudgeten. För flera huvudtitlar gemensamma frågor. (Forts.) styrker denna fullmakt för Kungl. Maj:t. Jag tror inte, att det kommer att leda till några äventyrligheter av principiell natur.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Persson i Falla: Herr talman! I anledning av de reflexioner, som herrar Carlström och Hansson i Rubbestad ha knutit till detta utlåtande, skall jag be att få säga några ord.

Herr Carlström fäste sig framför allt vid utskottets uttalande på sid. 12 angående besparingsarbetet. Han frågade, hur detta uttalande skulle tolkas, och ansåg, att om man skall tolka det så, att här skall ingen förändring få ske beträffande statens befattningshavare på någon punkt, där man under besparingsarbetet eventuellt kan komma fram till att indragning skulle vara möjlig och lämplig, då kan besparingsarbetet så gott först som sist läggas ned, då har det ingen mening. I detta fall har jag alldeles samma uppfattning som herr Carlström, men jag kan inte tolka in en sådan uppfattning i detta statsutskottsutlåtande. Något längre ned på sid. 12 yttrar utskottet några saker, som jag skall be att få läsa upp. Det står där:

»På den allmänna arbetsmarknaden ha såsom bekant de samhällseliga ansträngningarna alltmer inriktats på att bereda överflödigt arbetskraft sysselsättning på andra områden. Detta problem kommer till följd av besparingsarbetet att få sin motsvarighet inom statsförvaltningen. Därtill kommer, att växlingarna inom de olika förvaltningsgrenarna av behovet av arbetskraft göra ett utbyte dem emellan önskvärt. Framför allt gäller detta de till antalet talrika tjänstemännen i de lägre graderna, där åtminstone vad den egentliga civilförvaltningen beträffar arbetsuppgifterna inom de skilda tjänsteområdena ofta äro tämligen likartade.»

Jag menar, att här ligger själva meningen med det hela. Man skall se till att man icke kastar ut människor, som ha anställning i statens tjänst och som eventuellt kunna rationaliseras bort, utan att man söker bereda dem annat arbete, som måste utföras. Om jag hade tolkat detta statsutskottets uttalande på samma sätt som herr Hansson i Rubbestad ville göra, skulle jag icke ett ögonblick ha kunnat vara med om att biträda det. Jag ser det emellertid som sagt på helt annat sätt.

Vad gäller den andra sak, som herr Hansson i Rubbestad synnerligen starkt tryckte på, nämligen frågan om fullmakt för Kungl. Maj:t att överskrida vissa anslag, så förefaller det mig, som om herr Hansson i Rubbestad därvidlag var ute på delvis något vilna vägar och i varje fall drog konsekvenser, som man icke rimligen kan draga. Vad är det, som det här är fråga om? Jo, det gäller här att i praktisk tillämpning föra ut en princip, som riksdagen antog vid senaste urtima riksdag. Herr Hansson i Rubbestad vill visserligen göra gällande, att någon sådan princip icke har antagits av riksdagen, men såvitt jag kan läsa innantill, måste det ändå förhålla sig på det sättet. I riksdagens skrivelse som svar på Kungl. Maj:ts proposition nr 35 vid förra urtima riksdagen, vilken proposition då antogs av riksdagen, heter det på följande sätt:

»Förslagets tillämpning förutsätter emellertid, att Kungl. Maj:t bemyndigas att under vissa förhållanden medgiva överskridande av anslagsposten till avlöningar till icke-ordinarie personal, där denna post enligt gällande stater är maximerad. Riksdagen har icke kunna undgå att ur principiell synpunkt hysa betänkligheter inför denna konsekvens av förslaget. Då emellertid avsikten är, att riksdagen i samband med behandlingen av anslagsäskandena för kommande budgetår skall beredas tillfälle att närmare taga ställning till innebörden av ett dylikt bemyndigande, har riksdagen icke velat motsätta sig Kungl. Maj:ts förslag. Riksdagen utgår därvid från att möjlighet föreligger för riksdagen att

Utgifter å driftbudgeten. För flera huvudtitlar gemensamma frågor. (Forts.) i berörda sammanhang vidtaga de begränsningar eller jämkningar i övrigt, som riksdagen kan finna befogade.»

Herr Hansson i Rubbestad vill nu tolka detta riksdagens förbehåll att få vidtaga jämkningar och begränsningar så, att riksdagen skulle ha förbehållit sig att i fortsättningen få helt och hållet säga nej till vad den då sade ja till. Jag skall fortsätta att läsa några rader till i bilagan till statsverkspropositionen, »utgifter å driftbudgeten, för flera huvudtitlar gemensamma frågor», det lilla häfte alltså, som jag här har i min hand. Det står där:

»De i propositionen förordade principerna ha nu lagts till grund för statuppställningen och anslagsberäkningen under de olika huvudtitlarna. De anslagsposter, som sålunda normalt skola ingå i avlöningsstaterna — avvikelser förekomma alltjämt inom vissa, företrädesvis oreglerade förvaltningsgrenar — och fördelningen av utgifterna på dessa poster framgå av följande sammanställning, vilken närmast avser de enligt civila avlöningsreglementet och civila icke-ordinariereglementet utgående förmånerna med undantag av vissa specialförmåner.»

Därefter följer en ganska lång uppställning under fem olika punkter, som visar fördelningen av utgifterna. Vad som kan tillkomma är tillämpningen av de i fjol beslutade principerna, om vilka riksdagen då sade, att den förbehåller sig att få vidtaga de begränsningar och jämkningar i övrigt, som riksdagen kan finna befogade. Mot den tillämpning, som det här är fråga om, har icke herr Hansson i Rubbestad eller någon annan haft något att anmärka i någon punkt, utan herr Hansson i Rubbestad riktar sig nu mot principen för hela anordningen, som ju godkändes i höstas.

När man vet, att herr Hansson i Rubbestad särskilt då det gäller lönefrågor och lönestater är en utomordentligt vaken och alltid stridsberedd väktare på Sions murar, frågar man sig, varför han icke ropade i gevär under urtima riksdagen, när vi antogo denna princip. Det gjorde han emellertid icke och ingen annan heller. Hur kunde det komma sig? Ja, det påstås ju, att till och med Homeros slumrade ibland, och det var väl något sådant, som herr Hansson i Rubbestad gjorde vid det tillfället. Har man emellertid låtit en sak gå obeaktad förbi och icke passat på tillfället, har man också, som det heter, försuttit fatalierna.

Nu gäller det som sagt tillämpningen av principerna, och därvidlag har det icke framställts något yrkande om ändring. Även om det emellertid skulle vara så, att man nu hade att fatta det principiella avgörandet, så kan jag icke finna, att det finns någon särskild anledning att gå emot saken. Vad var nämligen avsikten med den principiella förändring, som riksdagen beslutade? Jo, det framgår också av några ord i statsverkspropositionen. Man får väl utgå ifrån att vad där blivit sagt är fullt uppriktigt och ärligt menat, och det har jag ingen anledning att draga i tvivelsmål. Orden lyda:

»Ifrågavarande ändringar hade funnits påkallade i främsta rummet för att möjliggöra större överskådlighet i avlöningskostnadernas redovisning; därjämte var syftet att i vissa hänseenden åvägabringa större sparsamhet i personaldispositionerna och förenkling av myndigheternas redovisningsarbete. Förslaget innebar i huvudsak en ändrad redovisning av avlöningskostnaderna för icke-ordinarie tjänstemän.»

Såvitt jag kan finna, är avsikten alltså icke, som herr Hansson i Rubbestad ville göra gällande, att här skulle öppnas en port för regeringen att missbruka möjligheten att överskrida vissa anslag och slösa med statens pengar, utan meningen var att åstadkomma större återhållsamhet genom att giva anslagen en mera restriktiv karaktär än vad fallet skulle vara, om de uppfördes såsom förslagsanslag. Man kunde ju tänka sig, att dessa anslag i annat fall skulle upp-

Utgifter å driftbudgeten. För flera huvudtitlar gemensamma frågor. (Forts.) tagas såsom förslagsanslag, och då ligger det i sakens natur, att de utan vidare kunnat överskridas. Det får man nämligen göra med förslagsanslag. Nu uppför man dem i stället såsom obetecknade anslag. Sådana anslag få regelmässigt icke överskridas, men i detta fall skulle likväl så få ske. Eftersom det är nödvändigt att här ha en viss elasticitet, skulle Kungl. Maj:t i detta fall få bemyndigande att överskrida anslagen. En självklar förutsättning är emellertid, att så får ske endast under särskilt trängande omständigheter. Man skall alltså inrikta sig på att anslagen icke skola överskridas, men i vissa fall kan detta dock bli nödvändigt. Skillnaden mellan förslagsanslag och dessa anslag är sålunda, om jag uppfattat saken rätt, att anordningen med sistnämnda anslag är mera restriktiv än förslagsanslag skulle vara, och att den därför bör medföra större återhållsamhet och sparsamhet i penningförbrukningen.

När det förhåller sig på detta sätt, har jag icke hyst några betänkligheter att ansluta mig till den kungl. propositionen och till utskottets utlåtande, till vilket jag ber att få yrka bifall.

Herr **Hansson** i Rubbestad: Herr talman! Jag skall genast svara herr Persson i Falla på den fråga, som han ställde till mig, hur det kunde komma sig, att jag icke i fjol vid urtima riksdagen opponerade mig mot detta förslag. Det berodde därpå, vill jag säga, att utskottet då hade skrivit, att det hyste ganska stora betänkligheter mot förslaget men att man förutsatte, att frågan skulle få prövas vid nästa års riksdag. För min del fann jag det vara tillräckligt, att utskottet hade skrivit, att man hyste betänkligheter mot förslaget men att frågan skulle komma igen nästa år, då den finge definitivt avgöras.

Herr Persson i Falla synes tro, att frågan om fullmakten ingick i förra årets beslut. Propositionen i fjol, som avsåg de ändrade avlöningssuppställningarna, avsåg emellertid icke någon fullmakt. Kungl. Maj:t begärde icke någon sådan fullmakt då utan sade tydligt ifrån i propositionen, att den saken skola vi komma igen med nästa år och då få besked om. Vad man ville ha svar på i fjol var, huruvida riksdagen gick med på de ändrade statuppställningarna, och det var dessa, som utskottet tillstyrkte och riksdagen biföll. Jag tycker också det var klokt av den att göra det, ty det blir bättre ordning och reda med den nya uppställningen. Mot den saken har jag alltså icke det ringaste att invända.

I årets statsverksproposition begär emellertid Kungl. Maj:t fullmakt att överskrida anslagen, om det skulle visa sig behövt för att på tillbörligt sätt ordna tjänsterna. Därvidlag befinner jag mig på samma linje som den urtima riksdagen i fjol, och jag förvånar mig över att herr Persson i Falla har kunnat göra en sådan omvändelse. Han var ju med om utskottets utlåtande i fjol och ansåg, att det fanns stora betänkligheter mot en sådan fullmakt. I år då förslaget om fullmakt definitivt skall beslutas har herr Persson ingen erinran att göra utan accepterar utskottets uttalande utan ringaste tvekan och utan ett ord till knyst. Under sådana förhållanden tycker jag man i stället har anledning fråga sig, hur det kan komma sig, att en så tvär omvändning har skett.

Då herr Lindberg i Umeå ville göra gällande, att detta förslag framkommit för att man skulle kunna åstadkomma större sparsamhet, så är det riktigt, att så är fallet. De ändrade statuppställningarna avse just detta, men fullmakten har däremot icke det ringaste med sparsamhet att göra, ty om riksdagen avslår Kungl. Maj:ts begäran om fullmakt, måste anslagen absolut hållas inom de gränser, som riksdagen bestämmer. Om man i stället, som vi ha föreslagit i reservationen, ger Kungl. Maj:t fullmakt att taga medel från anslaget till oförutsedda utgifter, så menar jag, att detta måste leda till större spar-

Utgifter å driftbudgeten. För flera huvudtitlar gemensamma frågor. (Forts.) samhet än om man lämnar Kungl. Maj:t fullmakt att överskrida anslagen hur mycket som helst. Om Kungl. Maj:t vet, att man måste taga eventuella tillskott från anslaget till oförutsedda utgifter, vilket anslag man kanske vill disponera för andra ändamål, kommer Kungl. Maj:t att vara mera restriktiv än om Kungl. Maj:t får fullmakt att överskrida anslagen obegränsat. Därför kommer reservanternas förslag att bli mera restriktivt och medföra större besparingar än om man ger den av Kungl. Maj:t begärda fullmakten.

När nu Kungl. Maj:t vill vidtaga sparsamhetsåtgärder på detta område, så skulle jag ha önskat, att man angripit roten till hela det slöseri, som har förekommit inom statsförvaltningen, nämligen de så kallade vikariatsersättningarna. Dessa ersättningar äro ofta grunden och upphovet till att man inom olika förvaltningsmyndigheter förordnar vikarier på den ena platsen efter den andra, så att en lägre tjänsteman på det sättet skall kunna få en liten extra inkomst. Om exempelvis en tjänsteman i 21:a lönegraden förordnas att tjänstgöra för en tjänsteman i 30:e lönegraden, får han för varje dag, som han fullgör detta uppdrag, 5 kronor 30 öre i vikariatsersättning, även om han icke är fullt kapabel att sköta sysslan. En sekreterare i 26:e lönegraden, som förordnas att uppehålla en byråchefstjänst i 30:e lönegraden, erhåller 2 kronor 55 öre per dag i vikariatsersättning.

För min del måste jag säga, att jag särskilt under nuvarande finansiella läge finner dessa vikariatsersättningar synnerligen onödiga. Om en person i lägre tjänst fyller platsen för en annan tjänsteman i högre grad, så är detta egentligen en fördel för honom. Han förvärfvar härigenom meriter för en högre tjänst just genom detta och det är alltså en fördel för honom, som han icke bör få särskild ersättning för. Jag tror därför, att det skulle vara en tacksam uppgift för besparingssakkunniga att granska denna sak litet närmare, vilket är särskilt motiverat just i nuvarande finansiellt kritiska läge. Då man förordnar en tjänsteman och han får behålla sin fulla lön och icke gör mera än han eljest brukar göra, så är det icke oberättigat att han hålles kvar vid den lön, som han hade förut. Om besparingssakkunniga ville ägna sig åt denna sak, tror jag de skulle kunna spara mycket pengar.

Om vi skola se denna fråga som den verkligen förhåller sig, är det just *nu*, som vi ha att taga ståndpunkt till principen om fullmakt åt Kungl. Maj:t, vilket vi icke hade att göra i fjol. Det är *nu*, som detta principiella ståndpunktstagande skall göras. Såsom jag förut har betonat anser jag, att det är synnerligen riskabelt att slå in på denna nya princip, då man icke vet vart den kan leda. Det enda riktiga är enligt min uppfattning, att man ordnar det på så sätt, att Kungl. Maj:t bemyndigas vid behov anlita anslaget för oförutsedda utgifter, och att, om det skulle behövas större belopp, Kungl. Maj:t framlägger förslag om tilläggsanslag, så att riksdagen får pröva vad pengarna skola användas till.

Herr Persson i Falla: Jag är tveksam om lämpligheten av att fortsätta en debatt som i rätt hög grad blivit ett bollande med ord, men gentemot herr Hanssons i Rubbestad påstående, att ingenting bestämdes i fjol om den fullmakt, som det här är fråga om, utan att vad vi nu ha att taga ställning till är något alldeles nytt, vill jag anföra, att det visserligen är sant, att fullmakten icke direkt begärdes i fjol, men att förutsättningarna för denna fullmakt begärdes och att konsekvenserna av riksdagens beslut i fjol voro klart angivna. Jag får väl citera något, som jag redan förut har citerat, eftersom det tycks vara nödvändigt att dra det en gång till. Jag läser här: »Förslagets tillämpning förutsätter emellertid, att Kungl. Maj:t bemyndigas att under vissa förhållanden medgiva överskridande av anslagsposten till avlöningar till icke-

Utgifter å driftbudgeten. För flera huvudtitlar gemensamma frågor. (Forts.)
 ordinarie personal, där denna post enligt gällande stater är maximerad.» Detta yttrande ingick i riksdagens beslut i fjol.

Jag måste för min del säga, att jag har mycket svårt att föreställa mig, att det skulle vara en god parlamentarisk arbetsmetod att först besluta om en sak i fullt och klart medvetande om konsekvenserna i fråga om tillämpningen men med den baktanken, att när man kommer fram till tillämpningen, skall man säga nej.

Herr **Hansson** i Rubbestad: Herr talman! Jag vill erinra om att riksdagen i fjol utgick ifrån, att »möjlighet föreligger för riksdagen att i berörda sammanhang vidtaga de begränsningar eller jämkningar i övrigt, som riksdagen kan finna befogade». Om riksdagen finner det vara lämpligast att lämna fullmakten åt Kungl. Maj:t på det sättet, att Kungl. Maj:t vid behov får anlita anslaget för oförutsedda utgifter, så tycker jag, att det står i full överensstämmelse med vad riksdagen i fjol uttalade. En sådan fullmakt måste ju anses vara betydligt bättre än att ge Kungl. Maj:t frihet att utan någon maximering överskrida anslagen hur mycket som helst. Det är just dessa konsekvenser, som jag är rädd för. Då man sett, hur fullmakter undan för undan kunna utnyttjas, sedan man väl fått principbeslut på dem, ställer man sig verkligen tveksam till att lämna dylika fullmakter.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Jag vill blott konstatera, att herr Hansson i Rubbestad lyckats göra denna relativt lilla och obetydliga fråga till ett stort jätteberg av principer. Jag begärde emellertid närmast ordet för att säga, att, därest herr Hansson vill draga någon konsekvens av vad som nyss citerats från urtima riksdagen föregående år, skulle det vara den, att man i dag skulle låtit detta utskottsutlåtande passera utan någon debatt, men, när man kom till de olika anslagsfrågorna under huvudtitlarna, då ställa yrkanden, som innebära antingen höjning eller sänkning av de utav Kungl. Maj:t begärda anslagsbeloppen.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 9.

Föredrogs sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 10 januari 1941 dagtecknad proposition, nr 20, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden, föreslagit riksdagen att

dels antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag om dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag,

dels medgiva, att det för budgetåret 1940/41 anvisade förslagsanslaget till Bidrag till folkpensioner och invalidunderstöd m. m. finge tagas i anspråk för bestridande av kostnaderna för utbetalning för första halvåret 1941 av de i lagförslaget omförmälda dyrtidstilläggen å folkpensioner och invalidunderstöd,

dels medgiva, att det för budgetåret 1940/41 anvisade förslagsanslaget till Barnbidrag finge tagas i anspråk för bestridande av kostnaderna för utbe-

Förslag till lag om dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m.

Förslag till lag om dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m. (Forts.)
 talning för första halvåret 1941 av de i lagförslaget omförmälda dyrtidstilläggen å barnbidrag,

dels ock för budgetåret 1941/42 anvisa

a) till Bidrag till folkpensioner och invalidunderstöd m. m. ett förslagsanslag av kronor 145,000,000;

b) till Barnbidrag ett förslagsanslag av kronor 13,000,000;
 samt

c) till Ersättning till postverket för pensionsutbetalningar ett förslagsanslag av kronor 1,100,000.

Till utskottets behandling hade jämväl överlämnats åtta i anledning av propositionen inom riksdagens kamrar väckta motioner.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle den som åtnjöte folkpension, vari inginge tilläggspension, eller invalidunderstöd eller barnbidrag under år 1941 erhålla dyrtidstillägg därå med belopp, motsvarande en sjättedel av folkpensionens, invalidunderstödet eller barnbidragets belopp för året. Dyrtidstillägg skulle dock icke utgå å pension, understöd eller bidrag, som icke uppginge till 12 kronor om året.

I de två likalydande motionerna I: 106 av herr *Linderot* och II: 72 av herr *Senander m. fl.* hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att vidtaga sådan ändring i Kungl. Maj:ts förslag till lag om dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, att sådant tillägg skulle utgå med ett belopp motsvarande en fjärdedel i stället för en sjättedel av folkpensionens, invalidunderstödet eller barnbidragets belopp för året samt att riksdagen skulle uttala, att den därigenom beslutade ökningen av folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag icke borde föranleda avdrag på eventuellt utgående understöd från fattigvård eller kommunala pensionstillskott.

I motionen II: 42 av herr *Karlsson* i Grängesberg hade yrkats, att riksdagen måtte besluta dels vidtaga sådan ändring av bestämmelserna i propositionen, att till pensionstagare som åtnjöte tilläggspension skulle under år 1941 utbetalas ett dyrtidstillägg av 90 kronor, samt att å barntilläggen under samma tid skulle utgå tillägg med 70 kronor för föräldralöst barn och för övriga grupper barn med 60 kronor för första barnet inom familjen, 45 kronor för andra och tredje barnen samt 30 kronor för varje barn över tre, dels ock vidtaga härför erforderlig höjning av de i propositionen föreslagna förslagsanslagen till bidrag till folkpensioner och invalidunderstöd m. m. ävensom till barnbidrag.

Utskottet hemställde,

1) att det genom förevarande proposition framlagda förslaget till lag om dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag måtte av riksdagen antagas;

2) att riksdagen måtte

dels medgiva, att det för budgetåret 1940/41 anvisade förslagsanslaget till Bidrag till folkpensioner och invalidunderstöd m. m. finge tagas i anspråk för bestridande av kostnaderna för utbetalning för första halvåret 1941 av de i det föregående omförmälda dyrtidstilläggen å folkpensioner och invalidunderstöd,

dels medgiva, att det för budgetåret 1940/41 anvisade förslagsanslaget till Barnbidrag finge tagas i anspråk för bestridande av kostnaderna för utbetalning för första halvåret 1941 av de i det föregående omförmälda dyrtidstilläggen å barnbidrag,

Förslag till lag om dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m. (Forts.)

dels ock för budgetåret 1941/42 anvisa

- a) till Bidrag till folkpensioner och invalidunderstöd m. m. ett förslagsanslag av kronor 145,000,000;
 b) till Barnbidrag ett förslagsanslag av kronor 13,000,000;
 c) till Ersättning till postverket för pensionsutbetalningar ett förslagsanslag av kronor 1,100,000;

3) att motionerna I: 106, I: 107, I: 158, I: 174, II: 42, II: 72, II: 111 och II: 231, i den mån de icke blivit besvarade genom vad utskottet under 1) och 2) hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits:

1) av herrar *Strindlund* och *Löfvander*, vilka ansett, att utskottet i punkten 3) bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionerna I: 107 och II: 111 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t — under förutsättning att levnadskostnadernas stegring gjorde dyrtidstillägg i fortsättningen ofrånkomliga — ville föranstalta om utredning i syfte att tilläggen måtte utgå efter likformiga grunder utan dyrortsgruppering,

samt att motionerna I: 106, I: 107, I: 158, I: 174, II: 42, II: 72, II: 111 och II: 231, i den mån de icke blivit besvarade genom vad utskottet i övrigt hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

2) av herr *Wistrand*.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr Strindlund: Herr talman! I föreliggande utlåtande har utskottet tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag i fråga om dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag. Dyrtidstillägget har beräknats till en sjättedel av folkpensionens, invalidunderstödet och barnbidragets belopp under året och skall utbetalas halvårsvis på så sätt, att en månadsutbetalning dubblas. Mot förslaget om att på grund av dyrtiden bereda ifrågavarande understödstagare viss kompensation för levnadskostnadsstegringen ha invändningar icke rests. Däremot ha olika meningar framförts i fråga om dyrtidstilläggens storlek, grunderna för deras beräkning och formen för deras utbetalning. Sålunda ha i motioner väckts förslag om betydande höjning i föreslagna belopp. Något förslag med yrkande på sänkning har ännu icke framförts. I fråga om metoden för dyrtidskompenseringen ha erinringar gjorts bl. a. av styrelsen för svenska landskommunernas förbund, som efter att hava erinrat om att dyrtidstilläggen komma att utgå med olika belopp inom olika dyrortsgrupper anför: »Det torde emellertid kunna ifrågasättas, om en sådan anordning skulle komma att leda till ett rättvist resultat. Såvitt styrelsen kan finna, kan nämligen den av nuvarande krisläge betingade stegringen av levnadskostnaderna icke graderas efter de dyrortsgrupper, vilka angivas i lagen om folkpensionering. Levnadskostnadsökningen torde nämligen — i viss mån på grund av prisreglerande åtgärder från statsmakternas sida — icke stå i direkt proportion till levnadskostnadernas nivå inom de olika dyrortsgrupperna under tiden före krisen, utan torde i stort sett till beloppet vara lika stor inom samtliga ifrågavarande grupper. Med hänsyn till vad sålunda anförts borde enligt styrelsens mening tagas under övervägande, huruvida icke de ifrågasatta dyrtidstilläggen kunde bestämmas utan anknytning till graderingen av tilläggs-pension enligt gällande bestämmelser i pensionslagen.» Denna erinran har jämväl framförts i åtskilliga motioner, och densamma sammanfaller i stort

Förslag till lag om dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m. (Forts.)

sett med den uppfattning, som utskottsreservanterna företråda. Utskottsmajoriteten har ej heller kunnat bestrida riktigheten i denna uppfattning utan säger på sid. 14: »Enligt utskottets mening kunna vissa skäl anföras för den i motionerna framförda uppfattningen om den faktiska levnadskostnadsökningen inom olika dyrortsgrupper.» Utskottsmajoriteten fortsätter: »Såsom framgår av den ovan lämnade redogörelsen (se sid. 7) avser emellertid socialvårdskommittén att till prövning upptaga spørgsmålet om en med hänsyn till behovet mera ändamålsenlig avvägning av pensionerna. Därvid torde jämväl frågan om en lämplig anpassning av utgående dyrtidstillägg vid en bestående stegring av levnadskostnaderna bliva föremål för övervägande. Då socialvårdskommittén sålunda har sin uppmärksamhet riktad på hithörande spørsmål, har utskottet icke funnit påkallat att i anledning av motionerna förorda någon ändring i det föreliggande lagförslaget i denna del eller eljest föreslå riksdagen att göra någon framställning till Kungl. Maj:t.»

I den senare delen av utskottets berörda yttrande har jag icke kunnat förena mig huvudsakligen av följande skäl. För det första anser jag, att prövningen av spørgsmålet om en med hänsyn till behovet mera ändamålsenlig avvägning av pensionerna kommer att taga rätt lång tid till sitt slutförande. För det andra anser jag, att förslag i anledning av sådan omprövning bör helt läggas på längre sikt och baseras på normala levnadskostnadsförhållanden och icke på krisförhållanden, som nu råda. För det tredje skulle jag vilja säga, att frågan om dyrtidstillägg på grund av nu rådande abnorma förhållanden bör lösas fristående och bör lösas snabbt. Reservanterna ha därför föreslagit »att riksdagen i anledning av motionerna I: 107 och II: 111 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t — under förutsättning att levnadskostnadernas stegring gör dyrtidstillägg i fortsättningen ofrånkomliga — ville föranstalta om utredning i syfte att tilläggen måtte utgå efter likformiga grunder utan dyrortsgruppering».

Såsom ett ytterligare skäl för denna av reservanterna påkallade utredning vill jag för egen del anföra, att visserligen är det sätt, som här föreslås för dyrtidstilläggets utbetalande, enkelt och billigt, kanske alltför billigt, men nyttan av dessa halvårsvis bekomna dyrtidstillägg blir säkerligen ej densamma, som om de finge uppbäras månadsvis.

Herr talman! Jag skall icke uppehålla debatten något längre utan ber att med den anförda motiveringen få yrka bifall till den vid utlåtet av mig och herr Löfvander avgivna reservationen.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Karlsson** i Grängesberg: Herr talman! Jag har med anledning av den föreliggande propositionen väckt en motion, vars yrkande går ut på att dyrtidstilläggen skola utgå efter andra principer än dem, som Kungl. Maj:ts proposition följt, och jag vill därför be att få taga kammarens tid i anspråk en stund för att klargöra min ståndpunkt och framlägga de skäl, som ligga till grund för densamma.

Jag anser för det första, att dyrtidstilläggen böra utgå med lika belopp till alla pensionärer, som ha tilläggspension oavsett vilken Ortsgrupp de tillhöra. För det andra anser jag, att de pensionärer, som tillerkänts begränsade pensionstillägg, också böra ha samma dyrtidskompensation. I motionen har jag vidare något berört frågan om organisationen för utbetalande av dyrtidstilläggen och slutligen även frågan om huruvida kommuner och landsting böra ha

Förslag till lag om dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m. (Forts.)

skyldighet att lämna särskilt bidrag till dyrtidskompensationen. I det läge, ärendet nu kommit, skall jag icke närmare ingå på de båda sista frågorna. Jag vill börja med att säga några ord om den föreslagna graderingen av dyrtidstillägget efter olika ortsgupper.

Det tillägg till folkpensionen, som det nu är fråga om, avser ju endast att vara en nödvändig kompensation för fördyringen av levnadskostnaderna. När så är fallet, bör väl också enligt mitt förmenande tilläggen utgå något så när i överensstämmelse med den levnadskostnadsökning, som drabbar pensionärerna. Som vi väl alla känna till, har stegringen av levnadskostnaderna gått fram i stort sett likartat över hela landet. Därför bör också kompensationen för denna stegring rättvisligen utgå med likartade belopp i alla olika ortsgupper. Såsom jag i min motion påpekat, innebär emellertid propositionen, att pensionärer i ortsgrupp I erhålla en så låg dyrtidskompensation, att pensionstillägget till pensionärer i ortsgrupp III överstiger densamma med cirka 62 procent. Jag anser, att det icke är någon rim och reson i en dylik gradering av kompensation för dyrtiden, som är likartad över hela landet. Jag är också ganska övertygad om att socialministern själv icke kan känna sig riktigt tillfredsställd med en dylik anordning. Och jag undrar verkligen, om icke byråkraterna i ämbetsverk och kommittéer fått trampa fram med alltför stor frihet på det förberedande stadiet av denna frågas behandling.

När det gäller folkpensionernas avvägning, hör man ofta talas om att hyran är så hög i städerna mot i landsorten, och att därför en väsentlig och stor skillnad i pensionsförmånerna är nödvändig. Detta resonemang hade givetvis sin riktighet, om pensionärerna fingo ett så stort pensionsunderstöd, att de själva kunde klara hyror och bränsle. Låt oss emellertid utan omsvep erkänna, att det med de belopp, varmed folkpensionen för närvarande utgår, är omöjligt för pensionärerna att själva betala dessa poster. Kommunen eller närstående få i allmänhet sörja för den saken. Därför är det meningslöst att ständigt tala om hyresläget och stirra sig blind på den saken, när det gäller frågan om vilket pensionsunderstöd statsmakterna skola lämna för att göra det möjligt för pensionärerna att bättre kunna klara kostnaderna för det direkta livsuppehållet. Det skulle vara tacknämligt, herr socialminister, om vi i första hand kunde komma fram till en sådan förbättring av folkpensionerna, att dessa på ett tillfredsställande sätt komma att täcka pensionärernas behov av mat, kläder, hushållsartiklar o. dyl.

Vi skola icke i detta sammanhang ha någon allmän diskussion om folkpensionerna. När det nu emellertid signalerats från socialvårdskommittén, att kommittén, såsom det heter, ämnar »till prövning upptaga spörsmålet om en med hänsyn till behovet mera ändamålsenlig avvägning av pensionerna», så vill jag med anledning av detta såsom min mening framhålla, att frågan om statligt bidrag till pensionärernas bostadsförsörjning borde vid dessa överväganden helt skiljas från frågan om pensionsbidraget till pensionärernas försörjning i övrigt. Dessa båda frågor borde på något sätt tagas upp till behandling och avgöras var för sig. Såsom det nu i praktiken allmänt sker, borde det ordnas så, att kommunerna svara för bostadsförsörjningen genom särskilt pensionstillägg. Till dessa pensionstillägg skulle så utgå statsbidrag till de olika kommunerna med hänsyn tagen till bärkraften och skatteunderlaget per inneväsnare. Om en sådan uppdelning skedde, borde den nuvarande dyrtidsgupperingen i stort sett kunna slopas och större rättvisa skipas i fråga om de direkta pensionsunderstöden till pensionärerna.

Med de nuvarande bestämmelserna rörande folkpensionerna stå pensionärerna faktiskt i en mycket sämre ställning än det rena fattigvårds klientelet.

Förslag till lag om dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m. (Forts.)

Ute i landsortskommunerna ha vi en stark känning av detta missförhållande. I ortsgrupp I variera folkpensionerna mellan 26 och 30 kronor i månaden för dem, som ha full tilläggspension. För de allra flesta ligger ju pensionen åtskilligt under 30 kronor i månaden. Detta är inte stort mer än hälften av vad vi anse såsom varande en skäligen standard för fattigvårdens understödstagare.

Ute i kommunerna måste fattigvårdsmyndigheten fastställa vissa normer för sin understödsverksamhet och sålunda söka sig fram till normerade av en viss standard. Jag kan exempelvis för Grängesbergs kommuns vidkommande meddela, att fattigvårdsstyrelsens norm för avvägningen av kontantunderstöd för närvarande fastställt till 38 kronor i månaden, bidraget till hyra och bränsle *oberäknat*. Med stöd av en statistik, som bygger på kontinuerliga uppgifter beträffande prissförändringen på förnödenhetsvaror i gruvsamhället, har fattigvårdsstyrelsen under senaste tiden vid två olika tillfällen nödgats förskjuta understödsnormen uppåt med sammanlagt 8 kronor, och dessutom får, som sagt, kommunen påtaga sig kostnaderna för bostad och bränsle. Den på grund av dyrtiden vidtagna höjningen av understöden har naturligtvis fått gälla lika för alla, sålunda även för dem som haft ett *begränsat*, mindre understöd. Så borde även ske då det nu gäller det statliga understödet — tilläggspensionerna.

Jag har i min motion framhållit, att den inträdda prisstegringen på livsförnödenheter i stort sett torde vara lika stor över hela landet. Såsom den föregående talaren anförde, har svenska landskommunernas förbund i sitt yttrande också framhållit detta förhållande. Jag har här i min hand en lista upptagande priser på olika livsförnödenheter. Det är jämförande siffror, antecknade i Grängesberg den 27 januari och i Stockholm den 30 januari. I Grängesberg äro dessa siffror inhämtade i en affär, där den övervägande delen av befolkningen gör sina inköp, och för Stockholm äro uppgifterna tagna i en stor konsumbutik. Listan omfattar 24 olika varubeteckningar. Jag har själv noga kontrollerat, att jämförelsen omfattar varor av samma kvalitet. När jag nu gör en sammanfattning av dessa prisuppgifter, finner jag, att för *sju* olika varuslag ligga priserna lika högt på båda platserna, för *tre* varuslag äro priserna högre i Stockholm, under det att priserna för icke mindre än *fjorton* varuslag ligga högre i Grängesberg än i Stockholm.

Jag skall såsom stickprov ur listan anföra skillnaden i priserna på en del varuslag. Om jag då först tager grovt spisbröd, är priset på detta lika högt på båda platserna, men för det något finare spisbrödet är priset 3 öre per kilogram dyrare i Grängesberg än i Stockholm. För rågmjöl är det samma pris på båda platserna, men rågsikt är 1 öre och vetemjölet 2 öre dyrare per kilogram i Grängesberg. Ärtor stå i samma pris på båda platserna, medan risgrynen däremot äro 10 till 14 öre dyrare i Grängesberg än här. För bitsocker är priset 1 öre och för strösocker 2 öre högre i Grängesberg än i Stockholm. På köttvaror är det genomgående högre pris i Grängesberg. Steken är t. o. m. 40 öre dyrare. De allra läckraste bitarna, filén, betingar emellertid ett betydligt högre pris här i Stockholm. Men köttfilé är ju inte precis någon mat för folkpensionärer och vi behöva väl knappast räkna med dylik mat i detta sammanhang.

Bräckkorv är ju mera att betrakta som mat för pensionärer, och den är 10 öre dyrare i Grängesberg än i Stockholm. Ägg är 7 öre dyrare. Margarinet är det samma pris på å båda platserna, men smöret är 5 öre dyrare i Grängesberg. Jag skall icke trötta kammaren med att anföra flera siffror ur denna lista. Jag bör kanske utöver detta tillägga, att om den fattige grängesbergaren skall skaffa sig något i klädväg, nödgas han söka göra det i något samhälle som ligger inom ortsgrupperna 2 eller 3 för att få kläderna billigare än i Grängesberg.

Förslag till lag om dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m. (Forts.)

För min del tycker jag, att en sammanställning som den jag här gjort sannoligen ger ett starkt stöd för kravet att dyrtidstilläggen för pensionärerna böra vara minst lika stora i landsortens samhällen som i Stockholm och andra samhällen inom ortsgrupp 3. Man kan knappast undgå att göra den reflexionen, att inte bara dyrtidstilläggen utan hela folkpensionen rättvisligen borde kunna ställas mera på samma plan, om man skiljer ifrån hyres- och bränslekotot och särskilt statsbidrag ordnades för detta. När det gäller hyrorna vill jag i detta sammanhang också säga, att även i Grängesberg ha vi fått en kraftig hyresökning. Jag kan, på grund av de skäl som jag här anfört, icke känna mig tillfredsställd med det föreliggande förslaget, som innebär, att pensionärerna inom ortsgrupp 1 få ett så knappt tillmätt dyrtidstillägg, att tillägget i ortsgrupp 3 kommer att ligga omkring 62 % högre.

Jag skall övergå till att säga några ord om den andra punkten i vilken min motion avviker från propositionen. Yrkandet i motionen innebär, som jag i början av mitt anförande framhöll, att även pensionärer med *begränsad* tilläggspension skola erhålla samma dyrtidstillägg som övriga, och jag måste vidhålla, att jag anser detta vara ett befogat och riktigt krav. Det förhåller sig nämligen på det sättet, att samtliga pensionstagare, som efter tillämpning av pensionslagens avdragsregel ha tillerkänts tilläggspension, befinna sig på en så låg inkomstnivå, att det är befogat och berättigat, att de erhålla ett lika stort dyrtidstillägg som pensionärer med full tilläggspension. Vi få komma ihåg, att pensionslagens avdragsregel är tillkommen för att på ett skäligt och rättvist sätt reglera tilläggspensionerna nedåt, i det fall att pensionären själv har en inkomst som överstiger 100 kronor om året. Vi skola sålunda här hålla i minnet, att alla pensionärer som efter tillämpning av avdragsregeln tillerkänts tilläggspension, stor eller liten, därmed också fått ett officiellt erkännande på att de stå på en så låg inkomstnivå, att ett understöd från det allmännas sida är behövt och fullt berättigat. Tilläggspensionen är ju ändå i grund och botten ingenting annat än ett understöd från det allmännas sida.

Sådant var utgångsläget för alla folkpensionärer som åtnjuta tilläggspension, när krisen med sin livsmedelsfördyring bröt in över dessa människor i minst lika stor omfattning som över alla andra. Jag förstår ju, att det är så enkelt och lättvindigt att tänka så här: en pensionär som har en egen stuga och kanske ett eller annat hundratals kronor om året i egen inkomst bör väl ändå kunna klara sig ganska bra och inte vara i så stort behov av dyrtidstillägg. Jag har faktiskt mött detta resonemang även här bland riksdagskamrater. Man får ju medge, att detta argument låter ganska bestickande. Men om man tar litet närmare reda på hur det i verkligheten förhåller sig, blir man snart på det klara med att detta resonemang innebär en ganska stor villfarelse. Jag skall belysa detta med bara ett enda litet exempel.

Vi ha exempelvis en gammal gruvarbetaränka som har en egen stuga, taxerad till 5,300 kronor. På denna lilla fastighet har hon en skuld på 600 kronor som löper med 6 % ränta. Som egen inkomst har hon en arbetsförtjänst per år på 200 kronor, som hon skaffar sig genom energiskt arbete med stickning och regelbunden städning. Nu anser nog kanske många, att denna änka bör kunna klara sig ganska bra, när hon därtill också får folkpension, och hennes behov av dyrtidstillägg kan väl inte vara så stort. Man kan få höra, att ganska förståndigt folk resonerar på detta sätt. Jag skall emellertid be att till protokollet här få antecknat, vad denna gruvarbetaränka i *verkligheten* får att leva på om året. Hon får för det första de 200 kronor hon förvärvat som arbetsinkomst. Efter tillämpning av pensionslagens av-

Förslag till lag om dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m. (Forts.)

dragsregel är hon berättigad att erhålla en årlig tilläggspension av 110 kronor 30 öre, och dessutom får hon 13 kronor om året i avgiftspension. Hon tillhör nämligen de äldre pensionärerna. Detta gör tillsammans en inkomst av 323 kronor 30 öre för år. I underhållskostnad för stugan får hon emellertid under året betala ett belopp av 50 kronor. Vad denna gruvarbetaränka med folkpension i verkligheten får att leva på under året är sålunda ett belopp av 273 kronor 30 öre. Slår man ut det på tolv månader, blir det ett belopp av 22 kronor 78 öre i månaden. Därvidlag kan man göra en jämförelse med fattigvårdens understödsnorm, som är 38 kronor i månaden.

Ja, så ser det i verkligheten ut för dessa pensionärer med en begränsad tilläggspension. Nog böra väl alla kunna förstå, att även dylika pensionärer, trots att de ha en egen stuga och en egen liten kontant inkomst, verkligen böra vara berättigade att erhålla ett dyrtidstillägg av 7:50 i månaden. Det är nämligen det som jag har begärt i motionen. Räknar man efter vad propositionen och utskottets förslag innebär, så finner man, att enligt det föreliggande förslaget skall denna gruvarbetaränka som jag talat om bli berättigad till ett dyrtidstillägg om kr. 1:71 i månaden, noga räknat 20 kronor 55 öre om året. Nu finns det ju pensionärer som ha en ännu mer begränsad tilläggspension och som sålunda komma att få ett ännu mindre dyrtidstillägg, trots att de stå i en sämre ställning än fattigvårdens understödstagare. Jag tycker, att detta är beklämmande och att det bör på något sätt rättas till. Jag väddar verkligen till socialministern att i fortsättningen ägna dessa frågor en alldeles särskild uppmärksamhet.

Med vad jag här anfört har jag så långt möjligt sökt klargöra de motiv och de synpunkter som ligga till grund för min motion. Utskottet har avstyrkt motionen, och som skäl för sitt avstyrkande har utskottet framhållit tekniska svårigheter samt att tidpunkten för den första utbetalningen av dyrtidstilläggen skulle komma att avsevärt framflyttas. Jag medger villigt, att tekniska svårigheter föreligga. Men dessa måste vi ändå förr eller senare under alla förhållanden övervinna, om vi skola kunna komma fram till en för pensionärerna rättvis kompensation för dyrtiden. Om motionens linje följes och pensionärerna tillerkännas en enhetlig och likartad kompensation, då tror jag säkert, att det skall vara möjligt att ganska smärtfritt komma över de organisatoriska och tekniska svårigheterna.

Utskottet säger också i sitt utlåtande, att det varit önskvärt, om dyrtidstilläggen kunnat sättas något högre än enligt det i propositionen framlagda förslaget. Jag vill hoppas, att utskottet vid detta uttalande framför allt har haft de sämst ställda pensionstagarna i särskild åtanke. Utskottet anför, att det är det statsfinansiella läget som är anledningen till att utskottet icke ansett sig kunna tillstyrka högre dyrtidstillägg. Vi veta ju alla, att de stora kostnaderna för vår försvarsberedskap är den utgiftspost som gör det statsfinansiella läget så ansträngt. Ingen ansvarskännande medborgare har emellertid knutat eller opponerat sig mot att tillräckliga anslag ges för att stärka landets försvarskraft. Det är just nu av synnerligen stor betydelse, att det icke skapas irritation och misstämning. Frågan om statsmakternas stöd i en svår tid åt landets åldringar och arbetsoförmögna är i dessa tider ett särskilt ömtåligt kapitel. De gamla pensionärerna ha tidigare i stor omfattning kunnat få ekonomisk hjälp av sina barn och andra närstående. På grund av krisens ekonomiska press, lång beredskapstjänstgöring o. s. v. ha många blivit urståndssatta att hjälpa sina föräldrar, sina nära och kära. Detta känns naturligtvis smärtsamt i många sinnen i detta nu. Dessa svåra förhållanden skapa också på många håll en spänning, som statsmakterna icke få under-

Förslag till lag om dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m. (Forts.)

skatta. Det är i dessa tider av största vikt, att statsmakterna så långt möjligt handla på ett sådant sätt, att icke stora grupper känna sig tillbakasatta och missgynnade.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till min motion, i vad den avser storleken av dyrtidstilläggen.

Herr Hage: Herr talman! Jag skall försöka att så kort som möjligt tala om vad som ligger till grund för utskottets ställningstagande i denna fråga. Jag tillhör ju majoriteten inom utskottet.

Jag vill då först påpeka — och det framgick också av de anföranden som hållits av de två föregående talarna — att dessa talare utgå från såsom något känt och bevisat, att det under dyrtiden skett en viss förskjutning mellan de olika orterna vad levnadskostnaderna beträffar, och på grundval därav kommer man fram till kravet på att det i detta fall skall bli lika stort dyrtidstillägg för alla orter. Men denna förskjutning är icke på något sätt *bevisad* eller på något sätt *utredd*. Nu har visserligen herr Karlsson i Grängesberg anfört en del stickprov, och han säger, att dessa stickprov bevisa, att i Grängesberg kostar en del saker mer än i Stockholm. Ja, men detta är endast stickprov, och man kan icke grunda en stor reform, som innebär att man ger dyrtidstillägg med samma belopp i alla orter, på sådana stickprov. Jag kan taga fram stickprov, som gå i annan riktning. Jag känner en stad där hyrorna för kort tid sedan höjdes med 10 % i så gott som varenda fastighet. Jag vet också, att det på en del dyrorter — som nu alltså på något sätt skulle pressas ned — existerar en bränslekostnadsindex, som är ganska kännbar och som jag för min del fått kännning av här i Stockholm, då min hyra här på grund av denna bränsleindex gått upp med ett icke obetydligt belopp.

Nu erkänner emellertid utskottet, att det kan tänkas, att det skett en viss förskjutning, som motiverar en viss ändring i gällande dyrortsgruppering. Men jag tror icke, att det inom utskottet finns någon, — med undantag av de bägge reservanterna — som kommit till den uppfattningen, att denna förskjutning varit så stor, att den motiverar ett fullständigt lika stort dyrtidstillägg på alla orter. Den motiverar kanhända en viss justering men icke ett så långt steg som att man ger dyrtidstillägg med lika belopp på alla orter.

Herr Strindlund har emellertid i sin reservation kommit till den uppfattningen, att man redan nu kan vara färdig att gå in för den principen att låta dyrtidstilläggen utgå *utan* dyrortsgruppering. Han talar om en utredning, men denna utredning skulle syfta till att tilläggen skulle utgå likformigt utan dyrortsgruppering. Han utgår alltså ifrån att den ifrågavarande förskjutningen är något redan *konstaterat*, men det är den naturligtvis icke. Utskottet däremot antyder, att om man får en utredning i denna fråga, är det givet, att man kan komma att gå in för en justering av dyrortsgrupperingen, sedan man fattat sin ståndpunkt på grundval av en verklig utredning som klargör, hur det ligger till på detta område. Det har icke funnits någon annan än herr Strindlund och herr Löfvander, som i utskottet velat vara med om att, innan denna utredning är färdig, gå in för en sådan omläggning som föreslås i reservationen. Det är den ena sidan av saken.

Sedan sade herr Karlsson i Grängesberg, att de dyrtidstillägg som nu föreslås äro alldeles för små. Ja, det är känt, att herr Karlsson har ett gott hjärta, men det ha även vi i utskottet, och det ha vi också givit tillkänna. Det var flera talare, som yttrade sig i utskottet och som sade, att skulle vi låta *hjärtat* tala i detta fall, skulle vi gärna vilja vara med om att ge högre dyrtidstillägg än som här föreslås, och dessa människor, som det här är fråga om,

Förslag till lag om dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m. (Forts.)

skulle väl behöva ett högre dyrtidstillägg än det utskottet förordat. Utskottet har också givit uttryck för detta, när utskottet säger, att enligt utskottets mening skulle det varit önskvärt, att dessa dyrtidstillägg kunnat sättas något högre än enligt det i propositionen framlagda förslaget. Men skall man överhuvud taget lagstifta på sådana här områden efter vad hjärtat säger, då finns det i denna stora statsverksproposition ofantligt många punkter, där det skulle vara lika stor anledning att låta hjärtat tala. Men så kan man icke göra. På en massa punkter i budgeten har det med hänsyn till tidsförhållandena och budgetsårigheterna gjorts avprutning på anslag, och därjämte ha lagförslag hållits tillbaka, som eljest borde ha kommit fram. Det torde förhålla sig på det sättet, att när man gjort upp den stora budget, som här föreligger och som är oerhört pressad redan nu, har man bedömt, vad man ungefär har råd till på det ena eller andra området. Skulle vi gå in på sådana linjer, som herr Karlsson i Grängesberg och en del andra motionärer varit inne på, skulle detta innebära en mycket betydande utökning av budgeten, en utökning med något tiotal miljoner kronor — alltså icke med en eller två eller fem miljoner utan med ett tiotal miljoner. Det är givet, att man i ett utskott, som har ansvaret för att denna hårt pressade budget icke ytterligare utökas, också måste se på denna sak, samtidigt som man naturligtvis också försöker att låta hjärtat tala så mycket som möjligt.

Det är i ett kort sammandrag ungefär, hur vi sett denna sak, och från den utgångspunkten skall jag för min del be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Larsson i Hede: Herr talman! Den motion som jag och några kammarkamrater väckt syftar icke till någon inskränkning i förhöjningen av pensionerna, utan den syftar dels till att få till stånd en i detta sammanhang mera rättvis dyrortsgruppering och dels till att primärkommunernas kostnad skulle bestämmas enligt den förut fastställda fördelningsgrunden. Vi anse nämligen, att prisstegringen, som motiverar de föreslagna dyrtidstilläggen, är ungefär lika framträdande överallt och oberoende av dyrortsgrupperingen. Jag tror att man kan säga, att den väsentligaste skillnaden i levnadskostnaderna mellan de olika orterna i stort sett hänför sig till bostadskostnaderna. Men dessa kostnader ha under de senare åren visat en starkare tendens till ökning på landsbygden än i dyrorterna. Efter allt att döma kan man även utgå från att det under de senare åren inträtt en ingalunda oväsentlig utjämnning i levnadskostnaderna de olika dyrortsgrupperna mellan. Detta har tidigare framhållits här i dag, och det förefaller som om utskottets representant, som talade nyss, icke heller var främmande för en sådan uppfattning. Men utskottet har utgått från att socialvårdskommittén skulle ha sin uppmärksamhet riktad på saken och att därigenom rättelse skulle kunna vinnas. Man kan därför med starka skäl utgå från att de föreslagna dyrtidstilläggen rättvisligen icke bort graderas i enlighet med den nuvarande dyrortsgrupperingen, och det hade följaktligen enligt mitt förmenande varit riktigtast att den nu föreslagna förhöjningen inskränkts till att bliva ett provisorium. Därest tillägg i fortsättningen skulle bliva ofrånkomliga, böra dessa fastställas i närmare överensstämmelse med de faktiska levnadskostnaderna.

Som ärendet nu ligger till genom utskottets utlåtande, anser jag mig inte ha annat att göra än att yrka bifall till den av herrar Strindlund och Löfvan-der avgivna reservationen.

Herr Senander: Herr talman! Vi ha i en motion hemställt dels att det föreslagna dyrtidstillägget skulle höjas med 50 procent och dels att riksdagen

Förslag till lag om dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m. (Forts.)

skulle göra ett uttalande av sådan innebörd, att det förhindrade ett återuppreparande av vad som tidigare skett, nämligen att kommunerna göra motsvarande avdrag på utgående hemunderstöd från fattigvården och på kommunala pensionstillskott. Utskottet har emellertid gått in för avslag på den första punkten i vår motion, och det föreslagna uttalandet har ersatts med ett synnerligen vagt formulerat uttalande, som egentligen inte förpliktar kommunerna till någonting.

Motiveringen för avslaget på vårt förslag om höjning av dyrtidstillägget på folkpensionerna är den gamla vanliga, det vill säga att det statsfinansiella läget påkallar särskild återhållsamhet. Det är en kallsinnig, för att inte säga hjärtlös motivering för avslag på ett förslag, som syftar till en någorlunda rimlig dyrtidskompensation åt de gamla. Denna motivering för avslaget kommer omedelbart efter det utskottet uttalat såsom önskvärt, att dyrtidstillägget satts något högre än som föreslagits i propositionen. Vi för vår del anse oss ha rätt att brännmärka statsmakternas behandling av folkpensionärerna såsom hänsynslös. Folkpensionärerna ha sedan flera år tillbaka fått sina pensioners köpkraft väsentligen nedsatt genom prisstegringar. Vid förra årets lagtima riksdag väckte den kommunistiska gruppen en motion i syfte att återställa folkpensionernas köpkraft. Men riksdagen avtog motionen och hänvisade till något slags utredning, som vid det tillfället skulle pågå. Trots att prisstegringen redan då var betydande, avvisade alltså riksdagen förslag om förbättring av pensionerna. Man vägrade att bifalla ett rättnätigt krav från folkpensionärerna. Vi hade givetvis nu varit i ett helt annat läge, om riksdagen då gått in för bifall till motionen. Jag vill också erinra om att under valkampanjen gjorde representanterna för regeringspartierna ganska bestämda utfästelser till folkpensionärerna, att därest bara folkpensionärerna gäve dessa partier sina röster, skulle man återställa köpkraften hos folkpensionerna. Det nu föreliggande förslaget visar, att detta var ett vanligt vallöfte och ingenting annat. Den kompensation som man nu vill lämna återställer i verkligheten den förlorade köpkraften till ungefär hälften och knappast det. Och för den köpkraft, som folkpensionärerna förlorat under den tid man helt lämnat kravet om dyrtidstillägg å sido, ger man inte ett öres kompensation. Sedan det är då de nuvarande folkpensionsbeloppen började tillämpas, det vill säga år 1937, har den genomsnittliga levnadskostnadsökningen varit 27 enheter. Det är emellertid ganska klart — det medger utskottet i sitt utlåtande — att denna siffra egentligen är missvisande och att den verkliga levnadskostnadsstegringen varit större för folkpensionärernas vidkommande. Folkpensionärerna ha det ju nämligen så dåligt ställt i ekonomiskt avseende, att de pengar de ha till sitt förfogande i huvudsak måste användas till inköp av livsmedel samt till bränsle och lyse. Se vi på prisstegringen på dessa poster var för sig, skola vi konstatera, att för posten livsmedel utgör stegringen 37 enheter och för posterna bränsle och lyse icke mindre än 48 enheter, allt från den 1 januari 1937. Sedan man förra året började gå in för det förslag som nu ligger på bordet, ha vi även fått omsättningsskatten, som ju innebär en fördyring av folkpensionärernas levnadskostnader med mellan 5 och 6 procent.

Man frågar sig nu: hur kan regeringen och utskottet anse sig försvarade med att föreslå en kompensation av endast $16\frac{2}{3}$ procent? Motiveringen är som jag tidigare nämnde de statsfinansiella svårigheterna. Med denna formel avfärdar man ju numera de flesta förslag som avse att hjälpa de sämst ställda i samhället, och nu faller också förslaget om hjälp åt de gamla för samma motivering, dessa gamla, som slitit ut sig i kapitalets tjänst och som släpat ihop de stora rikedomarna i landet under ett hårt och strävsamt arbete. Vi betrakta

Förslag till lag om dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m. (Forts.)

denna motivering för avslag på vårt förslag — jag vill nämna, att Fredrik Ström i första kammaren väckt en motion med liknande innehåll — som de obotfärdigas hinder. Ty vad rör det sig om egentligen? Jo, ett bifall till vårt förslag sådant det här ställts skulle, såvitt jag kan se, medföra en kostnadsökning av 5,100,000 kronor. Det är inte ens så mycket som militärutgifterna belöpa sig till under en enda dag. Om den mycket välgödda igelkotten bara avstode från en enda dagsranson, skulle man alltså kunna åstadkomma en ganska rimlig kompensation åt de gamla. Men det vill man tydligen inte vara med om. Vi fastslå, att det är hänsynen till de rikas intressen och ingenting annat som föranleder denna hjärtlöshet mot de gamla.

De fattigaste folkpensionärerna ha sedan lång tid tillbaka i många fall lidit verklig nöd. Jag har själv i Göteborg gått runt i en hel del folkpensionärens hem, och jag vågar säga, att flertalet av er, som sitta i denna kammare och som skola gå och besluta i detta ärende, inte har en aning om vilken nöd dessa gamla äro utsatta för. Jag har i mina händer en utredning, som verkställdes av Folkpensionärernas riksförbund och som tagit sikte på att utröna hur en budget ställer sig för en folkpensionär. Det är en utredning om ett tjugotal typiska fall. Jag skall med några exempel ur denna utredning visa hur dåligt ställt det är i de gamla hem. Jag tar först en månadsbudget för en änkefru i Göteborg. Hennes månadsinkomst utgör 41 kronor 80 öre i pension och 20 kronor i kommunalt bidrag, alltså sammanlagt 61 kronor 80 öre. Hyran uppgår till 25 kronor, bränsle kostar 12 kronor 50 öre, ljus 2 kronor 50 öre och gas 2 kronor 40 öre. För kläder finns inte upptaget någonting, ty sådana finns ingen möjlighet att anskaffa, och för nöjen har självfallet inte heller upptagits någonting. Tidningar kosta 2 kronor 60 öre, skolagning 1 krona, tvål och såpa 60 öre, sysaker 15 öre. För skosvärta upptages ingenting. I fråga om bad har änkefrun antecknat: »har ej råd till». Hon har alltså inte ens möjlighet att bada. Änkefrun förklarar för övrigt i kommentarerna till sin budget, att hon har så litet över till mat, att om hon tog sig ett bad, skulle det föranleda att hon måste avstå från mat en hel dag, och det kan hon inte göra. Några sjukkasseavgifter ha ej upptagits, ej heller försäkringsavgifter och ej heller läkarkostnader. För tvätt har upptagits 3 kronor, för spårvägsresor ingenting och för brevpapper 25 öre. Matpengarna, alltså vad som återstår sedan dessa nödvändiga utgifter dragits av, uppgå till 11 kronor 80 öre. Jag tar ett annat exempel, som också gäller en änka. Hon har en månadsinkomst av 41 kronor 80 öre i pension och 20 kronor i kommunalt bidrag, alltså lika mycket som i det första exemplet. Utgifterna äro: tidningar 2 kronor 60 öre, hyra 34 kronor, bränsle 10 kronor, ljus 3 kronor, gas 3 kronor 20 öre, kläder ingenting — det har hon inte råd till — nöjen 70 öre, skolagning 1 krona, tvål och såpa 2 kronor, sysaker 50 öre. I fråga om bad, läkare, tvätt, medicin m. m. har antecknats: »inte råd». Denna pensionär har alltså 5 kronor 50 öre kvar till matpengar. Det är visst inte några extrema fall som jag dragit fram. Jag ställer detta material till förfogande för vem som helst. Namn och adress finnas uppgivna, och vem som helst kan kontrollera, att uppgifterna äro riktiga.

Detta är alltså folkpensionärernas ställning. Men ändå kommer man här med ett förslag, som inte på långt när kompenserar den förlorade köpkraften hos folkpensionerna. Vi anse motiveringen för ett avslag på motionen, alltså det statsfinansiella läget, absolut ohållbar, eftersom det gäller en i förhållande till hela budgeten så liten ökning som 5,100,000 kronor. Det gäller här människor, som slitit och släpat hela sitt liv. Här skriver exempelvis en av dem, som lämnat uppgifterna, i sina kommentarer, att hon i 50 år burit herrskaps-

Förslag till lag om dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m. (Forts.)

tvätt många trappor upp, och att hon i övrigt försörjt sig med skurning. En sådan människa får inte vad hon har rätt att fordra genom det förslag, som nu ligger på bordet.

Till sist skall jag säga ett par ord beträffande det uttalande vi föreslagit i syfte att förhindra, att man nu på samma hjärtlösa sätt som förut genom kommunerna tar tillbaka den hjälp som staten skall giva. Vi mena, att det bör vara ett ganska kategoriskt uttalande från statsmakternas sida, om inte kommunerna skola göra om samma sak igen. Vi hade nyligen i Göteborgs stadsfullmäktige en debatt rörande frågan om kommunala pensionstillskott. Då ställdes till fattigvårdsstyrelsens ordförande den frågan, huruvida fattigvårdsmyndigheterna ämnade såsom tidigare, för den händelse riksdagen fattade beslut om dyrtidstillägg till folkpensionärerna, göra motsvarande avdrag på eventuellt utgående understöd från fattigvården. Han förklarade då, att därest riksdagen ger direktiv, så komma dessa direktiv att följas. Jag skulle vilja fråga statsrådet Möller — jag anser det värdefullt med ett uttalande från statsrådets sida, så att folkpensionärerna få reda på vad de ha att falla tillbaka på — om statsrådet anser det mycket vaga uttalande som utskottet gör i detta avseende vara tillräckligt att förhindra ett återupprepande av vad som tidigare skett, ett återupprepande som skulle komma att betyda, att vad vi nu besluta icke blir ett dyrtidstillägg åt pensionärerna utan ett dyrtidstillägg åt kommunerna. Då det är min uppfattning, att det uttalande som utskottet gjort icke är tillräckligt, yrkar jag bifall till den av mig m. fl. avgivna motionen.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Med anledning av det sista anförandet och delvis med anledning av ett föregående anförande bör det kanske understrykas, att det förslag som här föreligger icke är något förslag om en reformering av folkpensionerna. Att de lösningar av pensionsfrågan, till vilka man kom fram genom riksdagsbesluten åren 1935 och 1937, lämnade åtskilligt övrigt att önska på vissa punkter, har jag för min del aldrig försökt att dölja. Jag tror till och med, att detta framgick av de propositioner, som nämnda båda år förelades riksdagen.

Det är enligt min mening två ting som man särskilt bör inrikta sig på, då det gäller frågan om en allmän reformering av folkpensionerna. Det ena är att förbättra de *ensamstående pensionärernas* ställning. Om jag uppfattat rätt, gällde just de klagomål, som kommo från Göteborg, ensamstående kvinnliga pensionärer. Denna punkt var åtminstone berörd i propositionen, ehuru man då av skäl, som jag ej skall giva mig in på, avstod från förslag att giva dem bättre ställning än gifta pensionärer.

Det är den ena punkten. Den andra punkten är *pensionärernas bostadsfråga*. Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten på, att vad pensionärernas bostadsfråga beträffar, så föreligger det både principiella och praktiska beslut av statsmakterna, som avse att bereda väg för en lösning av pensionärernas bostadsfråga. Blir deras bostadsfråga — det gäller naturligtvis framför allt industrisamhällena och städerna — löst, så ha icke de nuvarande folkpensionärerna så mycket att klaga på. Men, som sagt, det är den känsliga punkten; och det kommer an på *kommunerna* att taga de nödiga initiativen för åstadkommande av pensionärshem. Villkoren för statsbidrag till sådana äro, att garantier finnas mot hyresuppskörtning av de gamla i pensionärshemmen.

Det är vad jag för ögonblicket har att säga om denna sak.

Vad herr Karlssons i Grängesberg anförande beträffar, så är han själfvallet mycket mera sakkunnig på förhållandena i Grängesberg än vad jag kan vara. Men jag fick det intrycket, att om skildringen är riktig är Gränges-

Förslag till lag om dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m. (Forts.)

berg placerat i fel dyrort och att till stor del de klagomål, som han anförde, skulle vara avhjälpna, kanske icke absolut men i det närmaste, om Grängesberg placerades upp i högre dyrortsgrupp. Jag gjorde ett litet överslag och fann, att i stort sett skulle pensionärerna då få pensioner, som åtminstone ungefär svarade mot vad man i Grängesberg betraktar som mera normal fattigvårdsstandard. Det är alltså denna fråga.

Vad dyrortsgrupperingen beträffar, ha vi ju också alltid hävdad, att den är otillfredsställande. Den kan efter min uppfattning icke bli tillfredsställande, så att varje Orts behov bli precis tillgodosedd. Det beror ju därpå, att förhållandena äro alltför skiftande i vårt land. Jag har för min del aldrig vågat sträcka mina förhoppningar längre än till fyra dyrorter. Man stannade vid tre förra gången av skäl, som jag icke närmare skall giva mig in på. Jag misstänker, att man för framtiden kommer att stanna vid tre.

Det gör, att det blir ojämnheter — det ligger i sakens natur. Därför måste man enligt min tro, för att avhjälpa dessa ojämnheter, anlita de kommunala pensionstillskotten; det kan icke hjälpas. Det är naturligtvis icke roligt för kommunerna, som icke få statsbidrag till dessa pensionstillskott. Men jag kan för ögonblicket åtminstone icke se annan utväg att skapa den nödiga utjämningsen.

Beträffande det förslag, som föreligger här, är det ju riktigt, att det knappast medger en full kompensation, sådana levnadskostnaderna i dag äro. De förskjutats ju ständigt under denna tid i uppåtgående riktning. När förslaget utarbetades, stämde det emellertid ganska väl med den levnadskostnadsstegring, som då hade förekommit. Man kan enligt min uppfattning icke, då det gäller spörsmål om kompensation för dyrtid, förhandsdiskontera en väntad utveckling. Man måste först konstatera, hur stor levnadskostnadsstegringen är, innan man fattar beslut i kompensationsfrågorna.

Jag skall icke komma in på de tekniska frågorna på annat sätt än att jag vill säga, att detta system är valt av det skälet, att man åtminstone ville söka åstadkomma den första utbetalningen till pensionärerna så snabbt som det överhuvud var möjligt. Jag tror mig våga säga, att det finnes ingen hittills uppfunnen metod, varigenom man skulle ha haft möjligheter, när riksdagen nu fattar beslut i början av februari — såsom vi nu hoppas kunna göra — att göra den första utbetalningen under februari månad, om man gått till ett annat system. Varje system, som innebär, att det måste skrivas ut nya pensionsbrev till pensionärerna eller ett slags tilläggspensionsbrev, eller som skall medföra omräkning, även om den bara är procentuell, av utgående pensioner, skulle, därom är jag övertygad, hava lett till att man behövt en avsevärd tid, sannolikt tre fjärdedels år, för detta. Jag vågar ändå icke säga, att den tiden varit tillräcklig att överhuvud åstadkomma någon utbetalning av pensionerna.

Det är icke någon undfallenhet för eller bristande uppsikt över byråkraternas i ämbetsverken utan helt enkelt så, att denna enkla metod att göra extra månadsutbetalningar gör, att administrationen blir så lätt. Jag vill fästa uppmärksamheten på, att när 1935 års beslut fattades vågade man ej sätta det i kraft förrän från och med år 1937, därför att man var övertygad om att det skulle vara omöjligt att räkna om alla pensioner och skriva om alla pensionsbrev. Ty det är en stor apparat. Det gäller 400,000 människor; det är en enorm apparat. Skulle man söka driva det snabbare, kunde det kanske ske, om man kunde dubblera pensionsstyrelsens personal, men jag är icke säker på att man på alla punkter finge tillräckligt sakkunnig personal till en sådan utvidgning. Men i alla fall tror jag, att vilka klagomål man än kan anför

Förslag till lag om dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m. (Forts.)

mot detta system, är man praktiskt taget tvungen att acceptera det, om nämligen icke den kompensation, som man vill utbetala, skall komma alltför långt efter det levnadskostnaderna ha stigit.

Jag vill ytterligare upprepa vad jag sagt i första kammaren. Det kan visa sig, att priserna komma att ytterligare stiga; det finnes tyvärr en utpräglad tendens i den riktningen. Det är knappast på grund av omsättningsskatten, därför att de flesta av de varor, på vilka pensionärerna leva, äro icke föremål för omsättningsskatt. Några äro det; det är riktigt. Men det är bara en bagatell av de varor, vilka pensionärerna i regel använda i sitt hushåll, och den spelar icke så stor roll för ökningen av levnadskostnaderna. Men om priserna ytterligare fortsätta att stiga, innebär icke denna lag något tekniskt hinder för att riksdagen sedermera, eventuellt under en urtima, beslutar, att det skall utgå en tredje månadsutbetalning innevarande år eller tre månaders utbetalning nästkommande år. Det beror på omständigheterna. Om man konstaterar, att den dyrtidskompensation, om vilken riksdagen nu går att besluta, är för låg, och att den är, som det sagts, alltför otillfredsställande, så innebär det beslut, som fattas i dag, intet hinder för att ett nytt beslut i sinom tid kan fattas om en ny månad. Däremot tror jag ej, att jag kommer att förorda en omläggning av själva systemet för detta.

Ja, det är vad jag i huvudsak och med hänsyn till vad jag sagt i övrigt velat understryka.

Jag skall kanske, eftersom jag gjort en principdeklaration i första kammaren, upprepa i huvudsak även här i denna kammare vad jag därvid sagt.

Vi ha under dessa påfrestningens år haft glädjen att kunna konstatera en enhetlighet ute i folkets uppfattning i allmänhet beträffande de flesta ting i vårt samhälle. Jag är övertygad om, att om man vill bibehålla denna stämning, denna enhetlighet i folkmeningen, så måste man sörja för, att den sociala omvårdnaden icke kommer att försummas. Jag understryker det därför att ju vissa stämmor ha höjts för att man i fråga om sociala omvårdnadsåtgärder skall vara mycket, mycket mera försiktig, kanske till och med också skära ned dem. Jag har därför för min del velat anmäla den meningen, att jag tror, att en av förutsättningarna för den starka sammanhållning, som vi hittills kunnat påräkna, om den skall fortsätta även i framtiden, är att vi på allvar inse, att social omvårdnad är nödvändig. Om folket får tillit till att statsmakterna taga även de sociala omvårdnadsuppgifterna på fullt allvar, tror jag, att vi med mycket stort lugn kunna emotse framtiden. Jag tror också, att vi skola kunna bibehålla den enighet i vårt folk, utan vilken kanske vårt samhälle kommer att ställas på sådana allvarliga prov, att vi icke stå ut med påfrestningen.

Under detta anförande hade herr andre vice talmannen övertagit ledningen av förhandlingarna.

Herr **Senander**, som för kort genmäle erhöi ordet, yttrade: Herr talman! Jag fäste mig särskilt vid statsrådet Möllers framhållande av att man ej kan förhandsdiskontera, såsom han uttryckte sig, dyrtidstilläggen. Det är jag fullständigt överens om. Men här är det ju fråga om den tidpunkt varifrån man beräknar prisstegringen. Räkna man från krigsutbrottet, skulle man väl — jag har icke kunnat kontrollera det — i alla händelser kunna räkna med att siffran $16\frac{2}{3}$ procent någorlunda täcker stegringen. Men då prisstegringen redan tidigare existerade, är det givetvis riktigt att räkna från den tid, då de nuvarande folkpensionsbeloppen fastställdes eller rättare trädde i kraft. Det var 1937. Då är ökningen i den allmänna levnadskostnadsnivån 27 enheter.

Förslag till lag om dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m. (Forts.)

Vidare vill jag framhålla, att den motion, som vi väckt i frågan, har noggrant hållit sig till de principer, som gälla för propositionen, därför att vi utgå från, att om man går in för ett nytt system, skulle denna nödvändiga hjälp åt folkpensionärerna kunna komma att förhalas.

Slutligen måste jag uttala mitt beklagande av att statsrådet Möller icke besvarade den fråga jag ställde till honom och som jag anser vara av oerhörd betydelse med hänsyn till den ställning, som fattigvårdsmyndigheterna senare komma att intaga.

Härefter anförde:

Herr **Hansson** i Skediga: Herr andre vice talman! Jag har begärt ordet för att yttra mig om just dyrortsgrupperingen av tilläggspensionerna. Jag har i den punkten blivit alldeles förekommen av herr Karlsson i Grängesberg, som har precis samma ståndpunkt som jag i detta fall.

Ser man på dyrorterna och de kostnader, som uppkommit genom kristiden, så drabbas ju alla lika. Då skall det i alla fall kännas rätt obehagligt för en hel del pensionärer att veta, att där och där får man 60 procent mera än vad de få på landsbygden i de s. k. lägsta dyrortsgrupperna.

Om vi å andra sidan tänka på de skogsarbetare, lantarbetare och alla övriga grovarbetare på landsbygden, som blivit gamla och fått pension, så skulle det kännas väldigt hårt mot dem, att de på grund av att de haft sitt arbete ute på landsbygden skola få sämre tilläggspensioner än de andra, som bo i städerna. Det är också riktigt, som av flera talare anförts, att städerna skulle kunna bidra väsentligt att underlätta för just dessa, som ha pension i städerna. Ty om man ser på underlaget för skatten i städerna — man kan ju taga Stockholm — och jämför det med en hel del landsbygd, så är säkert jämförelsesiffran som 20 mot 1. Det är alldeles klart, att det är lättare för städerna att hjälpa till att underlätta för pensionärerna och att följa den väg, som är antydd.

När jag läste pensionsstyrelsens yttrande i frågan, att det skulle bli sådana oerhörda besvärligheter att gå in för ett annat system, tyckte jag att det lät som ett de obotfärdigas förhinder att på grund av att ett sådant system är förenat med mera arbete fortsätta med orättvisan mot landsbygden. Det är icke rätt att resonera på detta sätt.

Statsrådet var också inne på samma sak då han nämnde, att det skulle draga så väldigt lång tid att få ut pengarna med ett system av lika för alla. Jag får säga för min del, att jag som kristidsnämndens ordförande har haft vissa erfarenheter. Det har icke dröjt så länge om innan jag fått kort från livsmedelskommissionen att dela ut. Det har varit mer än 450,000 för hela landet, när det gällt dessa kort.

Jag tror även i detta fall, att det gått att lätt ordna, om man gjort pensionen lika åt alla, vilken dyrortsgrupp de än tillhöra. Ty förr eller senare i alla fall — det har jag märkt i dag — kommer riksdagen att diskutera just dyrortsgruppsfrågan. Jag tycker för min del, att hela dyrortsgrupperingen skulle bort. Men vi skulle icke nu ytterligare stadfästa den med att på nytt igen, när det gäller tilläggspensionerna, dela ut dem efter de grunder, efter vilka den gamla pensioneringen utgätt.

Jag skall icke upptaga tiden längre utan jag ber för min del att få yrka bifall till reservationen. Jag skulle i det stora hela hellre ha velat ställa ett yrkande, att det hela skulle omarbetas så att pensionen ginge ut lika. Men som läget är, går det icke att framställa yrkande på annat sätt än att yrka bifall till den reservation, som föreligger i denna fråga.

Förslag till lag om dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m. (Forts.)

Fru Nordgren: Herr talman! Jag vill uttala min stora tillfredsställelse över att Kungl. Maj:t så skyndsamt framlagt förslag till förbättrande av folkpensionärernas ställning. Framför allt är det glädjande, att det sörjts för att utbetalning av dyrtidstilläggen skall kunna ske redan under innevarande månad. Jag tror, att även om icke de här föreslagna tilläggen till fulla kompensera den fördyring av levnadskostnaderna, som har ägt rum, så komma dessa bidrag ändock att hälsas med den allra största glädje och tillfredsställelse av en mängd pensionärer ute i landet, som gått och väntat på att få ett välbehövt tillskott till sin försörjning. För mig personligen har det också varit en källa till glädje, att det icke från något håll påyrkats att dyrtidstilläggen skulle utgå med lägre belopp än de i propositionen föreslagna. Tvärtom har det inte bara från kommunistiskt håll utan även från andra håll rests krav på en ökning av beloppen. Av den debatt, som fördes vid ärendets behandling i utskottet, framgick, att flertalet av utskottets ledamöter i själ och hjärta önskat att dyrtidstilläggen kunnat ökas, ehuru man på grund av det statsfinansiella läget icke ansåg sig kunna föreslå något dylikt. Givet är också att hänsyn måste tagas till vad en ansvarig regering ansett sig kunna förorda. Att en ökning varit välbefogad och starkt av behovet påkallad, tror jag emellertid ingen vill bestrida. Jag har redan tidigare i ett annat sammanhang framhållit, att dyrtiden allra hårdast drabbar de kategorier, det här gäller. Omsättningsskatten träffar, säga vad man vill, även en del nödvändighetsvaror, som pensionärerna icke helt kunna undvara.

Att jag, för min del, icke ansett mig kunna ansluta mig till herr Karlssons i Grängesberg motion, beror bland annat på att ett bifall till denna motion skulle medfört oerhört ökade kostnader för staten. Enligt pensionsstyrelsens uppgifter uppgår pensionärernas antal till cirka 450,000. Om varje pensionär, i likhet med vad som föreslås i motionen, skulle tillerkännas 90 kronor i dyrtidstillägg för år 1941, skulle kostnaderna komma att uppgå till 40.5 miljoner kronor. Härtill kommer, att herr Karlssons förslag skulle komma att verka orättvist, i det att pensionärer, som på grund av att de ägde kapital eller andra tillgångar, ha en relativt liten tilläggspension, skulle få precis lika mycket som pensionärer, som icke ha något annat än sina pensioner att trygga sig till. Det som för mig varit avgörande, när det gällde att välja mellan regeringens förslag och herr Karlssons förslag, var att ett bifall till sistnämnda förslag skulle medföra mycket stora tekniska svårigheter och avsevärt fördröja utbetalningen av tilläggen. Beträffande dessa svårigheter har statsrådet Möller nyss lämnat så uttömmande upplysningar om desamma, att jag icke anser mig ha anledning att beröra dem vidare. Om man bifölle herr Karlssons förslag, skulle det taga minst ett halvår, innan pensionärerna skulle få uppbära något dyrtidstillägg. Herr Karlsson har i sin motion sagt, att man kunde anförtro arbetet med utbetalningarna åt länsstyrelserna och de kommunala pensionsnämnderna, i vilket fall utbetalningarna skulle kunna ske snabbt. Detta herr Karlssons uttalande vittnar om, att han icke satt sig närmare in i folkpensionernas administrationsförhållanden. En sådan anordning skulle, enligt mitt förmenande, icke vara möjlig att genomföra.

Det har icke utan ett visst fog gjorts gällande, att dyrtidstilläggen icke borde utgå efter dyrortsgradering. Säkerligen är det ingen som förnekar, att priserna på nödvändighetsvaror stigit även på landsbygden. Å andra sidan utvisar ju den av socialvårdskommittén ganska nyligen företagna utredningen, att pensionärerna på orter, tillhörande den lägsta dyrortsgruppen, reda sig betydligt bättre på sina pensioner än pensionärerna på orter, tillhörande de högre dyrortsgrupperna. Detta kan ju bero på, att en del landskommuner ha

Förslag till lag om dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m. (Forts.)

sämlre möjligheter att hjälpa sina pensionärer, eller att pensionärerna på landsbygden ha mindre fordringar på livet än pensionärerna i städerna, men enbart dessa orsaker kunna inte vara avgörande. Det torde inte kunna bestridas, att på landsbygden åtminstone äkta makar reda sig ganska bra på sina pensioner. En del pensionärer på landsbygden ha — även om det inte gäller något större antal — sitt uppehälle in natura, och undgå härigenom att som en del andra pensionärer få starkare känning av dyrtiden. Den olikhet i försörjningsmöjligheterna, som härigenom uppstår, skulle, om herr Karlssons förslag bifölles, ytterligare markeras. Hur man än förfar, tror jag icke, att man kan uppnå absolut rättvisa. Även om man gått in för högre dyrtidstillägg, skulle det icke kunnat undgås att i enskilda fall kommunerna nödgats träda hjälpande emellan. Jag erinrar om det fall, som framdrogs av herr Senander i Göteborg. Andra ännu svårare fall äro tänkbara.

Om riksdagen bifaller Kungl. Maj:ts förslag, så erhålla pensionärerna ett handtag, och de få en snar hjälp. Det sista är för mig det väsentligaste. Vi ha inom utskottet gjort samma reflexion, som statsrådet Möller gav uttryck åt i sitt anförande, nämligen att det icke torde föreligga några tekniska svårigheter för att, om det skulle visa sig behövt, på grund av ytterligare prisstegringar, besluta om ett tredje dyrtidstillägg för nästkommande budgetår.

Ett par reservanter ha föreslagit, att riksdagen skulle begära en särskild utredning, i syfte att tilläggen måtte utgå efter likformiga grunder utan dyrtidsgradering. Med hänsyn till att anordningen med dyrtidstillägg är avsedd att vara ett provisorium under nu rådande kristid, måste man ställa sig tveksam om huruvida nyttan av en dylik anordning komme att motsvara det krävande arbete och de kostnader, en utredning skulle medföra. Emellertid är det önskvärt, att så snart förhållandena medgiva det en mera ändamålsenlig avvägning av pensionerna kommer till stånd. Därvid kan man knappast undgå att företaga en omprövning av det spörsmål, reservanterna berört. Man får hoppas, att den utredning i ärendet, som pågår inom socialvårdskommittén, skall kunna framläggas utan alltför långt dröjsmål.

Det tillkommer kanske icke i främsta rummet mig att svara på frågan, varför utskottet icke gjort ett kraftigare uttalande rörande förhållandet mellan pensioner och fattigvård. Jag vill emellertid framhålla, att staten icke kan betaga kommunerna deras rätt till behovsprövning. Utskottet har dock sagt ifrån, att dyrtidstilläggen i regel icke böra föranleda en minskning av sådana understöd, som utgå i form av fattigvård eller kommunala pensionstillägg.

Jag tror, som sagt, att det viktigaste nu är, att dyrtidstilläggen komma att utbetalas så snart som möjligt, så att den hjälp, som pensionärerna vänta på och som de äro i starkt behov av, snarast möjligt kommer dem till del. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Under detta anförande hade herr talmannen återtagit ledningen av förhandlingarna.

Herr **Karlsson** i Grängesberg, som för kort genmäle erhöU ordet, anförde: Herr talman! Fru Nordgren har ju här polemiserat emot mig och därvid framför allt tagit upp frågan om de tekniska svårigheter, som skulle uppstå, om min motion bifölles. Under debatter brukar man alltid skära till i växten, och det gjorde också fru Nordgren, när hon sade, att det, om min motion bifölles, skulle dröja minst ett halvt år, innan pensionärerna kunde få ut sina dyrtidstillägg. Jag upprepar, vad jag sade vid mitt tidigare anförande, att, om man

Förslag till lag om dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m. (Forts.)

följde den linje, jag dragit upp i min motion, och gåve pensionärerna lika stora dyrtidstillägg, skulle det säkert gå ganska smärtfritt få pensionstilläggen utbetalade med kort tidsfrist. Jag har i motionen framhållit, att länsstyrelserna och de kommunala pensionsnämnderna skulle kunna anlitas för ändamålet. Jag har talat med åtskilliga pensionsnämndsordförande i denna sak och till dem ställt frågan: om ni från länsstyrelsen får ett meddelande, att länsstyrelsen vill ha uppgifter om namn och adresser på de pensionärer, som ha tilläggspension, kan ni lämna länsstyrelsen besked inom rimlig tid? Pensionsnämndsordförandena ha svarat: få vi en sådan anmodan, så kunna vi på tre å fyra dagar lämna länsstyrelsen besked. Under sådana förhållanden har jag svårt att förstå ett sådant påstående som att utbetalningen av pensionstilläggen skulle behöva dröja sex månader. Om man följer min linje, skulle dröjsmålet med pensionernas utbetalande icke alls behöva bli långt, såsom fru Nordgren gjorde gällande.

Fru **Nordgren**, som jämväl för kort genmäle erhöll ordet, yttrade: Herr talman! Jag ber att till herr Karlsson få säga, att jag stöder min uppfattning i berörda avseende på vad som står att läsa på sid. 10 i den kungl. propositionen. Generalpoststyrelsen har framhållit, att postverket endast under den förutsättningen kan åtaga sig handhavandet av dyrtidstilläggens utbetalning, att tillägget liksom folkpensionen i övrigt utbetalas mot kvittens. Pensionsstyrelsen har uttalat, att iordningställandet av särskilda kvittenshäften å dyrtidstillägg för samtliga tilläggspensionärer, uppgående till ett antal av omkring 450,000, skulle draga avsevärd tid. Enbart för beloppens uträkning samt tryckning och utlämning av kvittenshäften finge beräknas åtgå minst sex månader. Det låter ju säga sig, att utbetalningen, om man följde herr Karlssons förslag om att tilldela varje pensionär ett dyrtidstillägg på 90 kronor, icke skulle behöva taga fullt så lång tid, då ju ingen uträkning av beloppen skulle förekomma, men jag förmodar ändå, att det skulle draga en avsevärd tid, innan tilläggen kunde utbetalas.

Herr talmannen lämnade, likaledes för kort genmäle, ånyo ordet till

Herr **Karlsson** i Grängesberg, som anförde: Herr talman! Fru Nordgren synes anse det nödvändigt att pensionsstyrelsen och postverket ovillkorligen skall ha hand om utbetalningen enligt det gamla systemet. Jag tycker att fru Nordgren alltför starkt håller fast vid alla de gamla formerna. När jag i mitt första anförande yttrade, att en viss byråkratism fått »trampa fram» i alltför stor frihet, syftade jag även på, att man så envist håller fast vid de hittills brukliga formerna, även för dyrtidstilläggen.

Jämväl fru **Nordgren** erhöll ånyo ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Redan i mitt första anförande sade jag, att herr Karlsson tydligen icke varit riktigt insatt i folkpensionernas administrationsförhållanden, då han kunde förutsätta, att länsstyrelserna och pensionsnämnderna skulle kunna handha utbetalningen. Överstyrelsen för pensionsväsendet måste väl ändå veta om och registrera de utbetalningar, som göras till folkpensionärerna. Statsrådet Möller framhöll ju också i sitt anförande, att man icke kan förfara på det sätt, herr Karlsson tänkt sig, och att detta icke berodde på någon slags byråkratism.

Förslag till lag om dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m. (Forts.)

Härpå yttrade

Herr **Lundell**: Herr talman! Jag kan icke som föregående talare åberopa, att jag väckt en motion i ärendet, men jag vill ändå säga några ord om den sak, det nu gäller, vilken sedan gammalt mycket intresserar mig. De, som voro med vid riksdagarna 1936 och 1937, då man tvistade om tilläggspensionerna borde dyrortsgraderas eller icke, minnas kanske, att jag var en av dem, som då mest energiskt bekämpade införandet av dyrortsgraderingen. Jag påpekade redan då rätt utförligt, att olikheten i levnadskostnader på olika orter icke så mycket berodde på olikhet i priser utan i mycket högre grad berodde på olikhet i levnadsstandard och särskilt på olikhet i bostadsstandard.

Det förefaller mig nu, särskilt om jag tager fasta på vad herr Karlsson yttrande i sitt första anförande, som om man även på socialdemokratiskt håll hölle på att få upp ögonen för att den dyrortsgradering, som vi ha, icke är tillfredsställande. Här är ju närmast fråga om den *stegring* av levnadskostnaderna, som beror på dyrtiden, men jag gör kammaren uppmärksam på att herr Karlsson i Grängesberg, när han gjorde en jämförelse mellan förhållandena i Grängesberg och Stockholm, talade icke om prisstegringen utan om priserna. Korven i Grängesberg skulle nu vara dyrare än korven i Stockholm, men så förhöll det sig väl också år 1936 och 1937. Det är intet förhållande, som uppkommit under de allra senaste åren.

När jag nu har den uppfattningen, att dyrortsgraderingen av tilläggspensionerna är felaktig, så är jag naturligtvis ännu mera av den uppfattningen, att det måste vara felaktigt och orättvist att gradera dessa dyrtidstillägg på ungefär motsvarande sätt. — Nu vill jag erkänna att någon förbättring ligger däri att dyrtidstilläggen icke skola vara proportionella emot maximibeloppen för pensionstilläggen, 250, 350 och 450 kronor, utan de skola vara proportionella emot dessa maximibelopp, ökade med grundpensionen. Det innebär ju ändå någon förbättring. Det blir ju rättvisare än att låta dyrtidstilläggen vara proportionella mot enbart tilläggspensionernas belopp.

Emellertid är det min uppfattning, att olikheterna mellan dyrtidstilläggen lämpligen borde minskas betydligt mer än som sker på detta sätt. Jag vill dock icke påstå, att dyrtidstilläggen borde vara precis lika för alla tilläggspensionärer. Vi ha ju att taga hänsyn till att tilläggspensionen i många fall reduceras, därigenom att pensionstagarna ha egna inkomster.

Emellertid finns det åtskilliga sätt att utmäta dyrtidstilläggen så, att man erhåller större rättvisa och ändå kan verkställa utbetalningen lika snabbt, som nu är avsett skola ske. Man kan till exempel för dyrortsgrupp II, på sätt föreslagits i Kungl. Maj:ts förslag, utbetala två månadsbelopp men för dyrortsgrupp I ett tillägg på varje månadsbelopp av 8 kronor — som ungefär motsvarar en tolfedel av de 100 kronor, vilka utgöra skillnaden mellan pensionsstilläggens maximibelopp å ortsgруппerna. För ortsgрупп III kunde man göra en motsvarande reduktion om 8 kronor per månadsutbetalning. Jag kan icke finna, att ett sådant förfarande skulle behöva draga någon lång tid eller förorsaka nämnvärt mera besvär än att stämpla på de oförändrade beloppen inom alla tre ortsgруппerna.

Man kan också gå en annan väg, om man vill utjämna ifrågavarande skillnad. Man kan till exempel låta en utbetalning av två månadsbelopp gälla för ortsgрупп III och låta ortsgрупп II få $2\frac{1}{2}$ extra månadsbelopp och ortsgрупп I tre extra månadsbelopp. På så sätt utjämnar man på ett enkelt sätt den omotiverade olikhet, som uppkommer mellan dessa dyrtidstillägg. Med anledning av statsrådets uttalande, att man, om man skulle finna, att de nu beslu-

Förslag till lag om dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m. (Forts.)

tade tilläggen skulle vara otillräckliga, kunde göra en tredje månadsutbetalning, vill jag framhålla, att det är synnerligen önskvärt, att en sådan tredje utbetalning i första hand sker till pensionärer inom ortsgrupp I.

Det är ju klart, att om man på antytt sätt ger pensionärer på ortsgrupp II 2.5 månaders belopp och pensionärer på ortsgrupp I tre månaders belopp, så kommer det att kosta en del pengar utöver vad som föreslås av Kungl. Maj:t. Vill man hålla kostnaderna närmare inom den ram, som här föreslagits av Kungl. Maj:t, så kan man naturligtvis modifiera på det sätt, att man till exempel låter ortsgrupp II få 2 månadsbelopp och låter högsta ortsgruppen bara få 1.5 månadsbelopp och den lägsta ortsgruppen 2.5 månadsbelopp. Det är ju bara en förskjutning av hela skalan. Det skulle väl ändå komma att kosta något mera pengar, därför att det är så mycket flera tilläggs-pensionärer i ortsgrupp I, men det belopp, som ytterligare skulle behövas utöver vad som föreslås av Kungl. Maj:t, bleve med en sådan förskjutning betydligt mindre än om man skulle lägga utbetalningen efter schemat 2, 2.5 och 3.

Herr talman! Jag har velat framhålla dessa saker för att visa, att det icke på något sätt behöver komplicera eller fördröja, om man går in för en mera rättvis fördelning. Jag vill emellertid icke direkt yrka på att kammaren nu skall frångå Kungl. Maj:ts förslag. Jag hoppas, att man, så snart det låter sig göra, skall försöka att verkställa en revision av gällande bestämmelser för ernående av större rättvisa.

Jag ber att få yrka bifall till den av herrar Strindlund och Löfvander avgivna reservationen.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den av herrar Strindlund och Löfvander avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; 3:o) bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som under överläggningen yrkats av herr Karlsson i Grängesberg; samt 4:o) bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i de likalydande motionerna I: 106 och II: 72; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen.

Herr Hansson i Rubbestad begärde emellertid votering, i följd varav herr talmannen för bestämmande av kontrapropositionen ånyo upptog de återstående propositionerna, av vilka herr talmannen ansåg den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig.

Beträffande kontrapropositionen äskade herr Senander votering, i anledning varav och sedan till kontraproposition i voteringen om kontraproposition i huvudvoteringen antagits den under 3:o) angivna propositionen efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraproposition i huvudvoteringen angående sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 1 antager bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den av herrar Strindlund och Löfvander avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraproposition i nämnda votering antagit bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som under överläggningen yrkats av herr Karlsson i Grängesberg.

Förslag till lag om dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m. (Forts.)

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för nej-propositionen, vadan kammaren till kontraposition i huvudvoteringen antagit bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som under överläggningen yrkats av herr Karlsson i Grängesberg. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition nu uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller sammansatta stats- och andra lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som under överläggningen yrkats av herr Karlsson i Grängesberg.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och nysnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen.

Kammaren hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

§ 10.

Föredrogs vart efter annat:

bevillningsutskottets betänkande, nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 17 juni 1932 (nr 245) angående rätt för Konungen att åsätta särskild tullavgift; och

jordbruksutskottets utlåtande, nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avstående i vissa fall av mark från kronoegendomar eller upplåtande av nyttjanderätt eller servitutsrätt till sådan mark.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda betänkande och utlåtande hemställt.

§ 11.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående medgivande för Kungl. Maj:t att i vissa fall försälja kronoegendom m. m.; och anförde därvid

Herr förste vice talmannen **Magnusson**: Herr talman! Vid slutet av senaste urtima riksdagen riktade jag till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet interpellationsvis en fråga angående den forcerade försäljning av kronoboställen, som sedan lång tid fortgått och alltjämt fortgår. De flesta av kammarens ledamöter hade då rest hem och voro inte, även om de hade velat, i tillfälle att höra vad som då förekom, och jag skall därför be att med några få ord få stanna vid denna fråga.

Den jordavlöning, som vi tidigare haft i vårt land, är någonting fullständigt enastående och torde sakna motstycke i något annat land, detta i mycket stor utsträckning beroende på den omständigheten, att vi ha varit ett land rikt på jord men fattigt på penningar. Jag behöver blott erinra om hurusom hela vår såväl militära som civila förvaltning förutom hela vår ecklesiastik-

*Medgivande
för Kungl.
Maj:t att i
vissa fall för-
sälja krono-
egendom
m. m.*

Medgivande för Kungl. Maj:t att i vissa fall försälja kronoegendom m. m.

(Forts.)

stat har varit jordavlönad. När dessa avlöningsformer åtminstone för den civila och militära förvaltningen avlöstes, återföllu boställena till kronan och under dess förvaltning. Men kronan har verkligen gjort allt vad som stått i mänsklig förmåga för att under det senaste årtiondet förskingra dessa värden, som jag skulle vilja kalla för betydelsefulla kulturvärden. Det ena karakteristiska bostället efter det andra har sålts, och domänstyrelsen har under de senaste årtiondena varit mycket angelägen att befria sig från dessa boställen, vanligen under motiveringen, att byggnadsbeståndet på dessa befinner sig i sådant skick, att det skulle bli alldeles för dyrt för kronan att uppföra nya byggnader eller sätta de befintliga byggnaderna i ett skick, som svarar mot nutida krav på en förnuftig drift av bostadsbeståndet. Jag lämnar därhän, huruvida det kan anses vara kronan så alldeles värdigt, att, sedan genom försummelse av ena eller andra slaget bostadsbeståndet blivit alltför dåligt, kronan helt enkelt befriar sig från skyldigheten att förbättra detta genom att överflytta bostället på en enskild ägare.

Nu är orsaken till detta förhållande att söka i en — jag stryker under det — *tidigare* mindre god skötsel av kronans domäner. Jag gör således inte den nuvarande ledningen ansvarig för detta. Kronoegendomarna voro i ganska många fall — jag känner flera sådana — utarrenderade till sådana belopp, att arrendatorn, sedan han med begagnande av sin optionsrätt hade fått arrendet förlängt på tjugo år och det var tid för honom att sluta — han hade då kanske haft egendomen i tjugo till trettio år — kunde sälja arrenderätten till en hugad spekulant för ett mycket betydande belopp. Jag känner fall, då den summa, som arrendatorn fick, då han skulle avstå arrendet till en nytillträddande, till och med var större än gårdens taxeringsvärde.

Det är ju klart, att man, när arrendebeloppen voro sådana, inte kunde ytterligare minska den mycket otillfredsställande inkomsten från boställena genom att kosta på dyrbar bebyggelse. Därför blev bostadsbeståndet i hög grad försummat och befann sig i detta försummade skick i den tid, som ligger oss nära. När man inte längre kunde låta det bero vid detta försummade byggnadsbestånd, kommo vi in i det läget, att man då icke ville eller kanske inte kunde årligen redovisa mycket stora förluster för nybyggnader på kronans boställen, och så befriade man sig från dessa genom att sälja dem.

Emellertid hade inte det redovisade beloppet av inkomster ifrån boställena behövt vara så dåligt, som det i själva verket har tett sig, därför att under de senaste årtiondena — jag tror det var någon gång på tjugotalet — en boskillnad har företagits mellan boställenas inägor och deras skog. De flesta av dessa boställen hade nämligen betydande skogstillgångar. Denna boskillnad var klok och riktig med hänsyn till att man därigenom uppnådde en bättre förvaltning av skogen. Men därigenom undandrogs ju skogen när det gällde att redovisa boställenas avkastning, och det blev enbart avkastning av jordbruket, som redovisades och varigenom byggnaderna skulle underhållas. Följaktligen blev resultatet av kronans egendomsdrift på grund av denna åtgärd mycket sämre. Lika väl som inom de flesta jordbruk i vårt land, där det finnes både åker och skog, skogen får hjälpa till att finansiera det hela, skulle man kunna ifrågasätta, huruvida inte skogen i någon mån åtminstone borde fått hjälpa till att finansiera ett återställande av byggnaderna i hyggligt skick på dessa boställen, varigenom möjlighet förefunnits att bevara dem.

Men för att komma till det jag egentligen syftar till, nämligen dessa boställets kultur- och minnesvärde, deras historiska värde och deras bevarande, är det alldeles klart, att då ett karakteristiskt boställe, ett kaptensboställe eller länsmansboställe eller något boställe av annat slag ligger kvar ute i bygden

Medgivande för Kungl. Maj:t att i vissa fall försälja kronoegendom m. m.
(Forts.)

under karaktär av ett kronoboställe, t. ex. ett för detta militieboställe, det dock har ett minnes- och kulturvärde kvar av mycket betydande slag. Detta värde är mycket större än värdet av många av de föremål, som nu samlas på museer i sådan mängd, att man får lägga dem i källare och på vindar för att man inte har plats att ställa upp dem, och för vilka vi offra stora pengar — en sak, som jag inte alls i detta sammanhang klandrar.

Nu skulle det väl ha varit möjligt att litet varstans i landet ha kunnat behålla de karakteristiska boställena i stället för att sälja dem. Ty så snart som boställena ha sålts och kommit i enskild ägo, försvinna ofantligt snabbt deras minnes- och kulturvärden. Man erinras om detta endast för det fall, att någon mer eller mindre förslagen och duktig egendomsagent får en sådan gård att sälja och i en utsmyckad annons talar om, att denna gård tidigare varit kaptensboställe, översteboställe eller någonting dylikt. Då är det värt att omtala men endast då. Hela gårdens minnesvärde och kulturvärde har försvunnit, och till detta har även den svenska riksdagen skulden.

Det förvånar mig, att man inte tidigare har fäst uppmärksamheten på denna förskingring av kulturvärden. När det är fråga om några söderkåkar av mycket ringa kulturvärde — vilket många gånger åtminstone är fallet — ja, då blir det ett skri bland kulturminnessakkunniga och långa artiklar i pressen, insamlingar ifrågasätts och det påyrkas, att Stockholms stad skall köpa dem. Det blir ett alldeles förfärligt liv, ofta med ett vändresultat, som jag inte skall klandra. Men när det är fråga om att sälja ett av kronans karakteristiska boställen, är det ingen människa, som säger något, utan detta får äga rum.

Jag har velat säga detta med anledning av att det i föreliggande utlåtande gäller att utrusta Kungl. Maj:t med en fullmakt att sälja kronoegendomar, en fullmakt, som jag hoppas, att Kungl. Maj:t skall handha mycket mer snålt än tidigare för att inte de sista resterna av boställena skola försvinna. Det får inte bli som för några månader sedan, då domänstyrelsen gav direktiv åt våra domänintendenter, att de skulle inge en förteckning över de kronoegendomar, som borde bibehållas i kronans ägo. I instruktionen för uppgörande av denna förteckning hette det, att endast sådana boställen skulle bibehållas i kronans ägo, som lämpa sig för skyddshem av skilda slag — varigenom dessa boställen fullständigt skulle förändra sin karaktär — eller sådana, som kunde beräknas inom en nära framtid få tomtvärde och sålunda skulle styckas till tomter och exploateras. Alla andra boställen skulle man realisera. Då förstå vi litet till mans, att när detta program har genomförts, då är också det sista karakteristiska lönebostället överflyttat ifrån kronan till enskild ägo och därmed försvunnet. Därmed ha icke blott minnena av Karl XI:s för sin tid geniala indelningsverk utan också de konkreta minnena av Gustaf II Adolfs och Axel Oxenstiernas stora verk beträffande den civila förvaltningen försvunnit. Till detta har den svenska kronan och den svenska riksdagen medvetet eller omedvetet bidragit.

Det är därför som jag med litet temperament — det tror jag saken är värd — här ber att få säga ifrån detta och påkalla uppmärksamhet för ett bevarande av dessa stora kultur- och historiska värden, innan det sista av dem har förskingrats.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 12.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att biträda ackordsupp-

görelser i fråga om kronans fordringar för sålda kronoegendomar; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 13.

Anmäldes och godkändes sammansatta stats- och andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 14, till Konungen, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

§ 14.

Justerades protokollsutdrag.

§ 15.

Herr *Magnusson* i Näsvisken avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion, nr 236, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 30, angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.

Denna motion bordlades.

§ 16.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Paulsen</i>	under 4 dagar fr. o. m. den	8 febr.,
» <i>Andersson</i> i Prästbol	» 6 » » »	7 »
» <i>Pettersson</i> i Norregård	» 4 » » »	7 »
» <i>Larsson</i> i Mörlanda	» 5 » » »	7 »
» <i>Fält</i>	» 6 » » »	7 »
» <i>Andersson</i> i Hyssna	» 4 » » »	8 »
» <i>Anderson</i> i Mejstad	» 3 » » »	8 »
» <i>Nilsson</i> i Göingegården	» 4 » » »	8 »
» <i>Eriksson</i> i Frägsta	» 5 » » »	7 »
» <i>Andersson</i> i Södergård	» 3 » » »	7 »
» <i>Andersson</i> i Göteborg	» 3 » » »	6 »
» <i>Söderdahl</i>	» 4 » » »	7 »
» <i>Berg</i>	» 3 » » »	7 »
» <i>Jonsson</i> i Haverö	» 3 » » »	7 »
» <i>Karlsson</i> i Granebo	» 6 » » »	8 »
» <i>Danielsson</i>	» 6 » » »	10 »
» <i>Gustafsson</i> i Lekåsa	» 8 » » »	6 »
» <i>Persson</i> i Tidaholm	» 3 » » »	8 »
» <i>Lindberg</i> i Umeå	» 4 » » »	7 »
» <i>Ryberg</i>	» 4 » » »	7 »
» <i>Andersson</i> i Malmö	» 2 » » »	9 »
» <i>Bergström</i>	» 3 » » »	8 »
» <i>Lindén</i>	» 2 » » »	7 »
fröken <i>Nygren</i>	» den 7 febr.,	
herr <i>Malmberg</i>	» 3 dagar fr. o. m. den	10 febr.,
» <i>Carlström</i>	» 2 » » »	7 »
» <i>Hammarlund</i>	» 2 » » »	9 »
» <i>Ekdahl</i>	» den 8 febr.,	
» <i>Pettersson</i> i Rosta	» 2 dagar fr. o. m. den	6 febr.,
fru <i>Humla</i>	» 4 » » »	6 »

fröken Öberg	under	4	dagar	fr. o. m.	den	7	febr.,	
» Andersson i Munkaljungby	»	4	»	»	»	7	»	
» Gustavson i Västerås	»	2	»	»	»	8	»	
» Svensson i Ljungskile	»	2	»	»	»	10	»	
» Hagård	»	2	»	»	»	8	»	och
» Hedlund i Häste	»	10	»	»	»	7	»	.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3.53 e. m.

In fidem
Sune Norrman.